

2022 tél

MADÁRTÁVLAT

HELYI CSOPORT ÉLET

4 Negyvenkét éve alakult a MME 28. számú Dombóvári Helyi Csoportja II.

MADÁRVÉDELEM

8 Vöröskánya-védelmi program Magyarországon és Európában

MONITORING

12 Halfarkasok a Balatonon

HELYI CSOPORT ÉLET

16 A Börzsönyi Helyi Csoport szakmai programjainak bemutatása I.
– A és B típusú énekesmadárodú-program

TERMÉSZETVÉDELEM

20 Az ültetett erdők szerepe a fészkelő és átvonuló madarak életében

LEPKEVÉDELMI SZAKOSZTÁLY

24 Mit csinálnak télen a lepkék?

HÍREK

26 MME-hírek: 2022. július-szeptember

MADÁRGYŰRÜZÉS

32 Érdekes madármegkerülések

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

36 Érdekes madárfészkelések

FAUNISZTIKA

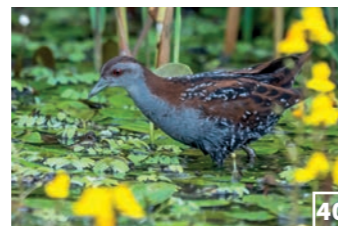
40 Érdekes madármegfigyelések

CSIPOGÓ

43 Harkályrejtélyek 4.

MME BOLT

47 Saját logós távcsőcsalád az MME bolt kínálatában

MADÁRTÁVLAT – madártani és természetvédelmi folyóirat

XXIX. évf. 4. szám, ár: 890 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

KIADJA: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet „A madárbarát Magyarorszáért!”

1121 Budapest, Költő utca 21., Tel.: (06-1) 275-6247 · Fax: (06-1) 275-6267 · www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ: Orbán Zoltán

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: Schmidt Egon 1994–1995

KORÁBBI FŐSZERKESZTŐK: Péchy Tamás 1996–2004; Ujhelyi Péter 2004–2011, 2013–2018; Orbán Zoltán 2012, 2018–

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Bodnár Katalin, Halmos Gergő, Haraszthy László, Orbán Zoltán, Vásony Petra

NYELVI KORREKTOR: Szűcs Katalin

TERVEZÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Kitaibel Bt.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS: Bányai Lászlóné és Skrionya Barbara

FELELŐS KIADÓ: Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS: Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ: Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

A címlapon: Hósármány (fotó: Koncz-Bisztricz Tamás)

Köszönjük a birdphotography.hu madár- és természetfotókkal nyújtott segítségét!

KÖTELEKEK

Olyan szerencsés voltam, hogy a szabadságom alatt is a madarakkal foglalkozhattam. Nomád táborunkban Görögország egyik, ha nem a legfontosabb vizes élőhelyénél madarakat gyűrűztem és a kezembe került egy magyar gyűrűs

fülemülesítke, ami nem volt túl meglepő, mert kutatásunk célja éppen a faj telelőterületeinek feltárása. A lelkes önkéntesekből álló csapatoknak már számos itthon gyűrűzött madarat sikerült megfognia és nekem is megfordult a kezemben néhány. De ez a madár elgondolkasztott, amikor perceken belül kiderült, hogy mikor és hol gyűrűzték, hol és ki fogta már vissza – kirajzolódott az egész élettörténet, amiben fontos vizes élőhelyek szerepeltek itthon és a Balkánon, és emberek, akiket személyesen ismerek és sokakat barátomnak mondhatok.

Egy hálózat rajzolódott ki előttem, melyben madarunk kötelékként kötött össze helyeket és embereket, ami eszembe juttatott rengeteg hasonló történetet. Kék vércsüket, amelyek telelőterületét műholdas jeladókkal sikerült felderíteni kollégáinknak, később Afrikában meg is találni a világ legnagyobb téli gyülekezőjét és kapcsolatokat kialakítani a helyi természetvédőkkel. Kerecsensólymokat, szalakótákat, kanalasgémeket és gólyákat, amelyek izgalmas története és az emberei kapcsolatok szövevényes hálója nem fér ebbe a néhány sorba.

A madárvédelem és a természetvédelem nem működhet ezek nélkül a kötődések nélkül. Egyesületünk egy közösség, amit a közös érdeklődés és célok mellett az emberi kapcsolatok tartanak össze, és ez igaz a nemzetközi hálózatunkra is.

A madaraknak köszönhetően és a madarakért dolgozva emberi kapcsolatok szövődnek itthon és külföldön, ezért is hívják a résztvevők a BirdLife International csapatát BirdLife Family-nek, egy nagy családnak. Amikor ezeket a sorokat írom, épp hírt kaptam egy olyan barátosztáról, amit önkénteseink gyűrűzték meg a sumonyi gyűrűzőállomáson és Máltán a helyi partnerünk, a BirdLife Malta önkéntesei fogták vissza. Küldtem is egy üzenetet az ottani barátomnak, hogy jó lesz, ha vigyáznak erre a már hétéves madárra, hogy még párszor megjárassa ezt az utat országaink között, amiért egyébként az illegális madárpusztítás ellenei harcban fáradhatatlanul tesznek is, így jó kezekbe adtam a feladatot. Ezek a kis történetek, az összefonódó madár- és embersorsok, határokon átnyúló kötelékek adják az erőt a munkánk folytatásához.

Az év vége, a karácsonyi időszak mindenkinek másról szól, számomra leginkább az emberi kötelékekről, a kötődésről, ami által jobbá tesszük egymás életét, és lehetővé teszi számunkra, hogy együtt megpróbáljuk kicsit jobbá tenni a világot a madaraknak, a természetnek és saját magunknak.

Halmos Gergő
ügyvezető igazgató

Kék vércse, fehér és fekete gólya, kerecsensólyom, parlaji sas – néhány madár a jeladosmadarak.mme.hu honlapunkon követhető 20 faj 335 egyedéből

Negyvenkét éve alakult a MME 28. számú DOMBÓVÁRI HELYI CSOPORTJA II.

PÉNZÜGYI BIZTONSÁGOT ÉS SZAKMAI SOKSZÍNŰSÉGET BIZTOSÍT AZ MME BELSŐ PÁLYÁZATA 2009-TŐL

Tizennégy éve, hogy az MME belső pályázata felgyorsította a csoportok megerősödését és lehetővé tette több program indítását. A pályázati támogatásnak köszönhetjük, hogy a közösségépítő és jeles napi programjaink gazdagodtak, valamint hogy az odú-, fehérgólya- és gyöngybagolyprogram után újabb fajok (gyurgyalag, fecskéfajok és baglyok) területi védelmével, monitoringjával gazdagítottuk munkánkat. A sikeres pályázatainknak köszönhető, hogy húsz-huszonöt, immáron hagyománnyá vált rendezvényünk van, tíz-tizenkét nyílt napot tartunk, évente egy kiállítást rendezünk, és két telephelyen több ingatlant tudunk működtetni. A pályázat nagy előnye, hogy az MME LIFE pályázataiban (tűzok, szalakóta, parlagi sas, kerecsen stb.) részt venni nem tudók konkrét feladatvállalással, annak teljesítésével pénzügyi forráshoz juthatnak, melyre az országos pályázatok megszűnése miatt az ezredfordulótól már nem volt lehetőségünk.

TAGMEGTARTÓ, KÖZÖSSÉGFEJLESZTŐ ÉS SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉST SZOLGÁLÓ PROGRAMJAINK

Csoportunk folyamatosan gazdagította az elmúlt évtizedekben terepi kirándulásait és azok szakmai tartalmát. Így állt össze az a tizennégy célhely, mely az éves programunk összeállításánál a terv gerincét képezte és képezi:

1. Távcsöves megfigyelés a Béka-tavaknál monitoringgal, hálózással és gyűréssel

↑ Partifecske-gyűrés Gunarasban, 2019-ben (fotó: Nagy Sándor)

2. Ötvendrabos odútelep ellenőrzése a Nyergesi-parkerdőben
3. Lengyeli parkerdő és kastélypark három tanösvényének meglátogatása az erdőgazdálkodás, vadgazdálkodás kapcsán
4. Látogatás a kaposvári Erdők Háza és a toponári Fekete István Látogatóközpontban. Az előbbi kétszázharminc négyzetméter alapterületű kiállítása interaktív tablókkel, gyakorlati terepasztalokkal, élményszobákkal, az utóbbi a Deseda-tó változatos élővilágát bemutató kiállítással és interaktív elemekkel várja az érdeklődőket.
5. A Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatóság központja: séta a Pintér-kertben, megismerve annak ornitológiai és botanikai értékeit, továbbá szakmai vezetés a Mecsek karsztos és erdős területein
6. Pacsmagi természetvédelmi terület: a világvédett vizes élőhely madárvilágának megfigyelése, a pacsmagi erdei iskola megtekintése, madárgyűzési bemutató
7. Abaligeti-cseppkőbarlang és Denevérmúzeum bejárása és megtekintése
8. Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzet: Óbánya, Kisújványa, Püspökszentlászló (arborétum) érintésével hat kilométeres túra a Mecsek egyik gyönyörű patak völgyében
9. Vadlúdsokadalom Tatán: a reggeli és az esti vadlúdhúzás megtekintése közben látogatás az MME központi irodái

sátránál, fajmegőrzési és madárvédelmi előadások, szakmai beszélgetések

10. Dinnyési-fertő: a Madárdal tanösvény bejárása
11. Egész napos madármegfigyelés a ramsari vizes élőhely rétszilasi mesterséges törendszerénél
12. Egy nap a Fenékpusztai Madárvonulás-kutató Állomáson, a Kis-Balaton Látogatóközpontban és a Fekete István-émlékhelyen
13. A kiskunsági gyepek, szántók és szikes tavak madárvilága: a fülöpszállási szikesek, a fülöpházi homokbuckák és a Bödödi-szék madárvilága
14. A Szalakóta Látogatóközpont megtekintése, madárgyűzési bemutató és darumegfigyelés a szegedi Fehér-tónál

KIKNEK SZÓLTAK, SZÓLNAK A PROGRAMOK?

Elsősorban az MME helyi tagjainak, családtagoknak, tagjelölteknek, szakkörösöknek, madarászulisoknak, erdei iskolai csoportoknak, nyári szaktáborozóknak, témánapi program esetén az érdeklődőknek, illetve a csoportunk munkáját támogató külső személyeknek.

MILYEN CÉLOK ELÉRÉSÉT, MEGVALÓSULÁSÁT VÁRJUK A PROGRAMOKTÓL?

Közösségépítést, normaelfogadást, együtt gondolkodást, megerősítést, adjanak alapot a helyes terepi viselkedéshez, szolgálják a szakmai ismeretek bővítését.

JELES NAP JELLEGŰ PROGRAMJAINK

Ezek nagy része az MME országos rendezvényeihez kapcsolódik, de van néhány helyi kezdeményezésünk is, mint a vizes élőhelyek világnapja, a madárvonulás világnapja és a madárkarácsony. Időrendben januártól decemberig a következő programokat hirdetjük meg tagjainknak, iskolai csoportoknak, családoknak és az érdeklődőknek:

- *Sasszinkron* ragadozó madarak számlálásával (január második hete), a monitoringterületünk a Béka-, szilfási, Kiskondai- és az alsómocsoládi (halas)tavak
- *Vizes élőhelyek napja* (február második hete) a Béka- és a Pacsmagi-tavaknál
- *Madarak és fák napja vetélkedő* (május második hete): tíz-tizennégy éves korosztály számára Dombóvár és az ország iskoláiból érkező tanulók számára. 1994 és 2009 között tizenhárom évig szervezői és az országos döntő házigazdái voltunk az évente hétszázötven-ezerkétszáz tanuló megmozgató szakmai vetélkedőnek. A háromnapos országos döntőn tizenöt háromfős csapat vett részt felkészítő

100 molnárfecske-műfészket...

Szakvezetés a Fekete István Bemutatóközpontban – szemben középen Nagy Sándor (fotó: Molnár Norbert)

Juhász Rita bemutató gyűrést tart 2009-ben (fotó: Nagy Sándor)

tanárakkal. Nagyon büszkék vagyunk erre az időszakra, mert színvonalában vetekedett a Kaán Károly és a Herman Ottó országos tanulmányi versennyel. Köszönöm kollégáim, Házbich Judit, Csík Mária, Ócsai Istvánné, Kurucz Gábor, Kertész Lászlóné, Sente Nauzika, Szájer Béla és Somfalvi Józsefné közel másfél évtizedes munkáját!

- *Fülemülék éjszakája* (május második hete) madárgyűzési bemutatóval és szakvezetési sétával a Kis-Konda-patak völgyében
- *Madárvonulás világnapja* (május 3–4.) egy távolabbi hely (Kiskunság, Dinnyés, Rétszilás, Fehér-tó) madárvilágának megismerése

...helyeztünk ki a dombóvári vasutalomásra 2022. április 20-án (fotók: Nagy Sándor)

- *Európai Madármegfigyelő Napok* (október első hétvégéje) két helyszínen, a Tüskei Madárvártán és a pacsmagi erdei iskolában gyűrzési bemutatóval, a madárvárta saját múzeumának bemutatásával, madárszámlálás a Pacsmagi természetvédelmi területen, a Béka-tavakon, Szilfás és Alsómosolád település halastavain
- *Madárkarácsony* (december vagy január) a Tüskei Madárvártán és a Kis-Konda-patak völgyében a madáretető téli vendégeinek megfigyelésével, kézműves-foglalkozás keretében ajándék készítése a madaraknak, gyűrzési bemutató és séta az etetőkhöz óvodásokkal és hat-tíz éves madárszulisokkal

MADÁRVÉDELMI ESZKÖZÖK BEMUTATÓJA A TÜSKEI MADÁRVÁRTÁNÁL

Hosszú évek tapasztalata, hogy a témanapoknak, az erdei iskolának és a szaktáboroknak is az egyik legjobban várt és legeredményesebb programja az odúkihelyezés és -ellenőrzés fiókagyűrzéssel. Ennek magyarázata kettős. Egyrészt a madárvédelem gyakorlatára épül (odúkészítés, -kihelyezés, -ellenőrzés, adatfelvétel, fotózás, odúisztítás és -javítás), azaz a résztvevő tevékeny részese a természetvédelmi munkának. Másrészt szinte biztos a siker, mert a fészekrakás megfigyelése, a tojások, a cseperedő vagy már tollas fiókák látványa biztosítja a várt élményt és a pozitív érzelmi viszonyulást. Nagyon fontos, hogy az odútelepítésbe már az óvodás kortól bevonhatjuk a gyerekeket, ami tizenéves kortól bővíthető a partfalak megújításával, műfészkek kihelyezésével, az odútelepek önálló ellenőrzésével, végül tizenéves kortól a fokozottan védett fajok odú- és költőláda-telepítési programjába is bekapcsolódhatnak az érdeklődők. De a legfontosabb, hogy élőhelytől, településtől és életkortól függetlenül bárhol és bármikor elkezdhető ez a madárvédelmi tevékenység – ezért készítettük el a Tüskei Madárvártán a mesterséges költőhelyek bemutatóját.

A hazánkban rendszeresen költő 196 madárfajból kiválasztottuk azt a negyvenégyet – a kék cinegétől a macskabagolyig –, melyeknek odú, költőláda, egyéb fészkelést segítő eszköz kihelyezésével segíteni tudunk. Ezek elkészítéséhez, alkalmazásához könnyen elsajátítható alapismeretekre van szükség,

amelyek a szakköri és terepi foglalkozásokon megszerezhetők. A napjainkban gyakran használt valamennyi odútípust (A, B, C és D) be tudjuk mutatni. A különlegesekek közül a fakusz (F), a sarlósfecske (S), a vércse, a gyöngybagoly, a kuvik, a szalakóta és a macskabagoly költőládás, de a házi rozsdafarkú, a szürke légykapó és a fekete rigó fészektálcás megtelepítése is része a szakmai foglalkozásoknak. Valamennyi mesterséges odú egy vagy több példányát a tábor területén kihelyezve is bemutatjuk. Láthatók olyan fészkekzedmények is, melyeket sűrű aljnövényzetbe helyezhetünk ki az ökörszem, a vörösbegy vagy a csilpcsalpüfzike megtelepítésére. A tájékoztatóknak, illetve a csoportoknak tartott foglalkozásoknak célja és feladata is, hogy a madárfajok élőhelyigényét is ismerjék a tanulók. Ha az időjárás lehetővé teszi, minden csoporttal kimegyünk egy közeli odútelepünkre, hogy tapasztalatot szerezzenek a szükséges eszközök használatában, munkamegosztásban, adatfelvételben, az odúk takarításában és javításában. A foglalkozások után önálló és kis csoportos feladatmegoldással rögzítik a résztvevők a foglalkozáson hallott vagy a gyakorlatban is kipróbált ismereteket. Egy-egy csoport odúkihelyezési bemutatót is tart, összekapcsolva egy-egy Natura 2000-es jelölőfaj (kis légykapó, kék vércse, szalakóta, kuvik) és védelmének (élőhely, tájolás, magasság, veszélyforrás, ellenőrizhetőség) ismertetésével.

Jelenleg hat odútelepen kétszázötven odút ellenőrzünk Dombóváron és tíz kilométeres körzetében, az évente kirepülő fiókák száma nyolcszázötven-ezeregyszáz között ingadozik, természetvédelmi értékük évente 20–25 millió forint (részletesebben lásd a cikksorozat első részében, a Madártávlat előző számában). A programban részt vevő helyicsoporthoz tagok száma hat-nyolc fő, a bemutatókon és foglalkozásokon évente százötven-kétszáz óvodás és általános iskolás vett részt.

FAJMEGŐRZÉSI PROGRAMJAINK – FEHÉR GÓLYA

Tolna megyében az 1958-as országos felméréskor 257 párt számláltak, az elmúlt hatvanöt évben még egy alkalommal, 1979-ben volt kétszáz pár felett (236) a megyei állomány. Az ezredfordulón újra megközelítette a kétszáz párt, de 2002 óta a csökkenés megállíthatatlan.

Fehérgólya-fiókák látványgyűrzése Dombóváron, 2018-ban (fotó: helyi csoport archívum)

Közel 50 madárfaj telepítéséhez ad segítséget a Tüskei Madárvárta kiállítási tájékoztatója (fotó: Nagy Sándor)

Gyöngybagolyfiókák, Apparhant 2018 (fotók: helyi csoport archívum)

A fehér gólya megyei állományfelmérésében 1982-től veszünk részt. 1984 és 1988 között kétevente, 1989-től évente végezzük el Tolna megye 138 településén a fészekmonitoringot. 1957-től a hazai felmérés a megye járásai (Dombóvár, Tamási, Bonyhád, Paks, Szekszárd) alapján történt, az adatok összehasonlíthatósága miatt a korábbi körzetek megmaradtak, és az adatok összesítését is ez alapján végezzük.

Az évenkénti adatfelvételt négy-hat fős munkacsoport végzi. Tagjaink, akik a munkában részt vettek: Tilles Gábor, Simon Gábor, Stallenberger József, Enczel Dávid, Németh Tamás, Havelka Viktor, Máté Sándor, Hábach Judit, dr. Péter Lilla, Juhász Rita, Hógló Mihály, Molnár Norbert, Tóth Dániel, Gelencsér Dalma, Péter Dávid és Nagy Sándor.

2022-ben a 138 településből ötvenhéten volt fészkelő gólyapár. Az összeírt 275 fészek 37%-a volt foglalt, százhárom gólyapárt és egy helyen pár nélküli fészekfoglalót találtunk. Kilenc helyen fészkeltek keményen, egy helyen váromon (Döbrököz), a fészkek 90%-a, kilencvennégy fészek villanyoszlopon volt. Az öt körzet fiókátlaga 2,27, a sikeres költéséknél 2,97 volt. Az utóbbi tíz évben hatszor fordult elő, hogy a kirepülő fiókák száma nem érte el a kritikus kétszázötven példányt. Így érthető, hogy kisebb megtorpanásokkal, de 2003 óta folyamatosan csökken a tolnai gólyák száma.

2010-től hétszázötven gólyafióka lábára került gyűrű a lakossági bemutatógyűrzések (réggebbi elnevezésén „roadshow”) keretében. Az országos rendezvényhez tizenhárom éve csatlakozott csoportunk, a madarak jelölésének szakmai céljai mellett a program fontos feladata a tájékoztatás, a szemléletformálás és az ismeretterjesztés a gólyafiókákkal való találkozás révén, valamint a kapcsolatfelvétel azokkal a lakókkal, akiknek udvarán vagy a háza előtti villanyoszlopon gólyafészkek van. De minden lehetőséget megragadtunk, hogy az érdeklődőkkel beszéljünk a faj védelméről, a veszélyeztető tényezőkről, a klímaváltozás okozta kihívásokról. A beszélgetés során tudtuk meg a kiesett tojások és fiókák számát, a pusztulás idejét és mértékét. Az eddigi legkevésbé fiókát 2010-ben számoltuk, mindössze 126-ot, a legtöbbet 2000-ben, 589 példányt, 2010–2022 között a legtöbb fiókát, 126-ot 2013-ban jelöltük.

GYÖNGYBAGOLYPROGRAM

A csoport működési területén 1994-ben indítottuk a programot tíz láda kihelyezésével. Öt év alatt harmincnegyzet településen helyeztünk ki költőládát, a „működő” ládák száma negyven-negyvenöt között ingadozik. Tizenhárom olyan hely volt,

Költőjáratok előfúrása a Kiskondai partfalnál 2003-ban, a képen elöl Nagy Sándor

ahol a ládát nem foglalta el gyöngybagoly, 1995–2022 között 348 költésből 1254 fióka (nyolcszázhetven gyűrűzve) repült ki a kihelyezett költőládákból (részletesebben lásd a cikksorozat első részében, a Madártávlat előző számában).

FECSCKEVÉDELEM

A három fecskefaj hazai állománya az utóbbi évtizedben megdöbbentő módon 50–70%-kal csökkent a klímaváltozás, a költőhelyek csökkenése, az emberek hozzáállásának megváltozása (zavarás, fészekleverés, kizárás, partfalrongálás) miatt, de a vonulás során is több madár pusztul el, mint húsz-harminc évvel ezelőtt. Életmódváltásunk, az iparszerű állattenyésztés, a törvény által elrendelt homokbánya-bezárások megyénkben is felszámolták a költőhelyek 60–80%-át. Ezeket az adatokat a dombóvári felmérések is alátámasztják. Az öt éve elkezdett fecskeprogram eredményei a molnárfecske esetében közel négyszázötven kihelyezett műfészek (Tamásiban, Dombóváron, Felsőnyéken és Kurdon), a füstifecskeknél a dombóvári „Zámbó-tanyán” kilencven műfészket helyeztünk ki, a partifecske megtelepedése érdekében Pacsmagon, Dombóváron és Regölyben gondozunk partfalat.

GYURGYALAG

A faj védelmével 2016-tól foglalkozunk, a partfalakban költő fajok közül ennek a legnagyobb az állománya működési területünkön. A felmérések szerint harminc-harmincöt helyen költ kis telepeken (öt-tizenöt pár). Csak Pacsmagon és Dombóváron alakítottunk ki mesterséges partfalakat (harminc, száz és szintén harminc méter hosszúságban), a többi helyen a kisebb felületű, de évtizedek óta működő falakat gondozzuk rendszeresen (Szakcs, Lengyel, Dombóvár, Döbrököz, Pincehely, Regöly és Szarazd közötti felhagyott homokbányák).

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönöm Palkó Sándornak (t) és dr. Csörgő Tibornak az induláskor nyújtott önzetlen szakmai segítségét, Dombóvár Város Önkormányzatának és Tamási Város Önkormányzatának évtizedes anyagi támogatásukat, a Dalmandi Zrt.-nek a pacsmagi ingatlanok átadását. Köszönöm az MME elnökségének, a Központi Iroda dolgozóinak, a helyi csoportok vezetőinek és a meghívásunkat elfogadó előadók támogatását. Köszönöm a dombóvári vállalkozók sokszínű felajánlásait és a közel ezerhétszáz volt és jelenlegi tagunk áldozatos munkáját.

Nagy Sándor a helyi csoport titkára

VÖRÖSKÁNYA-VÉDELMI PROGRAM MAGYARORSZÁGON ÉS EURÓPÁBAN

A természetvédelemben azt a gyakorlatot követjük, hogy minden fajt ott kell megőrizni, ahol a legerősebb állománya él. Ez Magyarország esetében azt jelenti, hogy a túzok, a parlagi sas, a kerecsensólyom, a kék vércse és jó néhány további faj megőrzése is, például a parlagi viperáé, elsősorban a mi felelősségünk. Ezekből a fajokból nálunk elég erős állományok élnek, így Európa teljes területét figyelembe véve – amelynek körülbelül csak 1%-a Magyarország – jelentőségünk messze nagyobb, mint ami területi arányunkból következne.

EURÓPA KEVÉS BENNSZÜLŐTT MADARAINAK EGYIKE

Az Eurázsiaiában fészkelő madárfajok többségére az jellemző, hogy elterjedési területük meglehetősen nagy, és csak nagyon kevés olyan faj van közöttük, amelyek csak a mi földrészünkön fészkel. E fajok egyike a vörös kánya, melynek fészkelő állománya ma már kizárólag Európában található. Korábban Marokkóban is költött, de az ottani – egyébként mindig is csak nagyon kisszámú – állomány 2004-re felmorzsolódott.

A legnagyobb vöröskánya-állományok Spanyolországban, Franciaországban, Svájcban, Németországban, Svédországban és az Egyesült Királyságban található. A fészkelő párok száma ebben a hat országban együttesen 29 500–34 500 párra tehető, amely egyben a világállomány 90%-a.

A FAJ HAZAI FÉSZKELÉSÉNEK MEGSZŪNÉSE

A vörös kánya európai fészkelőterülete az 1970-es években végbement csökkenés következtében jelentősen kisebb lett. Ekkoriban tűnt el mint fészkelő Magyarországról, majd Szlovákiából és a többi szomszédos országból is. Múltbeli hazai állományára vonatkozó érdemi mennyiségi adatokkal nem rendelkezünk. A szórványos adatokból tudjuk, hogy a Zempléni-hegységben, a Bükkben, a Mátrában és a Börzsönyben is költött, csakúgy, mint a Dunazug-, a Budai- és a Vértes hegységben is. A 20. század elején Somogyban és a Dunántúl más területein is fészkeltek, de az Alföldről is vannak bizonyított költési adatai. Nálunk az egyre csökkenő állomány 1979-ben pusztult ki.

A VISSZATELEPÜLÉS

Magyarországra 1990-ben települt vissza az első pár vörös kánya, amely Baranya megyében kezdett költeni. Mára már

...megközelítésük speciális technikát igényel (fotók: Haraszthy László)

Ezt az áramütés következtében elpusztult vöröskányát a jeladója alapján sikerült megtalálni (fotó: Bank László)

← Ezen a felvételen jól látszik, hogy a madarak a farktollaikkal hogyan kormányozzák magukat a levegőben

A vörös kányák elsősorban a nászrepülési időszakban, de gyakran máskor is szabályos égi balettet mutatnak be a levegőben (fotók: Tóth Gábor) →

harmincpáros állománnyal rendelkezünk, amely három térségben koncentrálódik. Nyugat-Magyarországon a Rába mentén egészen a Hanságig terjed az egyik, a Duna alsó szakaszára a másik, míg Baranya megyére a harmadik fészkelőterülete. Utóbbihoz szorosan kapcsolódik az az egy pár is, amelyik Somogy megyében telepedett meg. Minden évben van egy-egy pár, amely ezeken a területeken kívül próbálkozik költéssel. Ha összehasonlítjuk az egykori és a jelenlegi fészkelőterületeket, akkor joggal feltételezhetjük, hogy még bőven van hová szétterjednie a vörös kánának, hiszen az átfedés ma még minimális. Az a reményünk, hogy visszafoglalja egykori fészkelőterületét, csak akkor válhat valóra, ha azok nem romlottak le olyan mértékben, hogy ma már alkalmatlanok lennének számára.

ÉLŐHELYIGÉNY

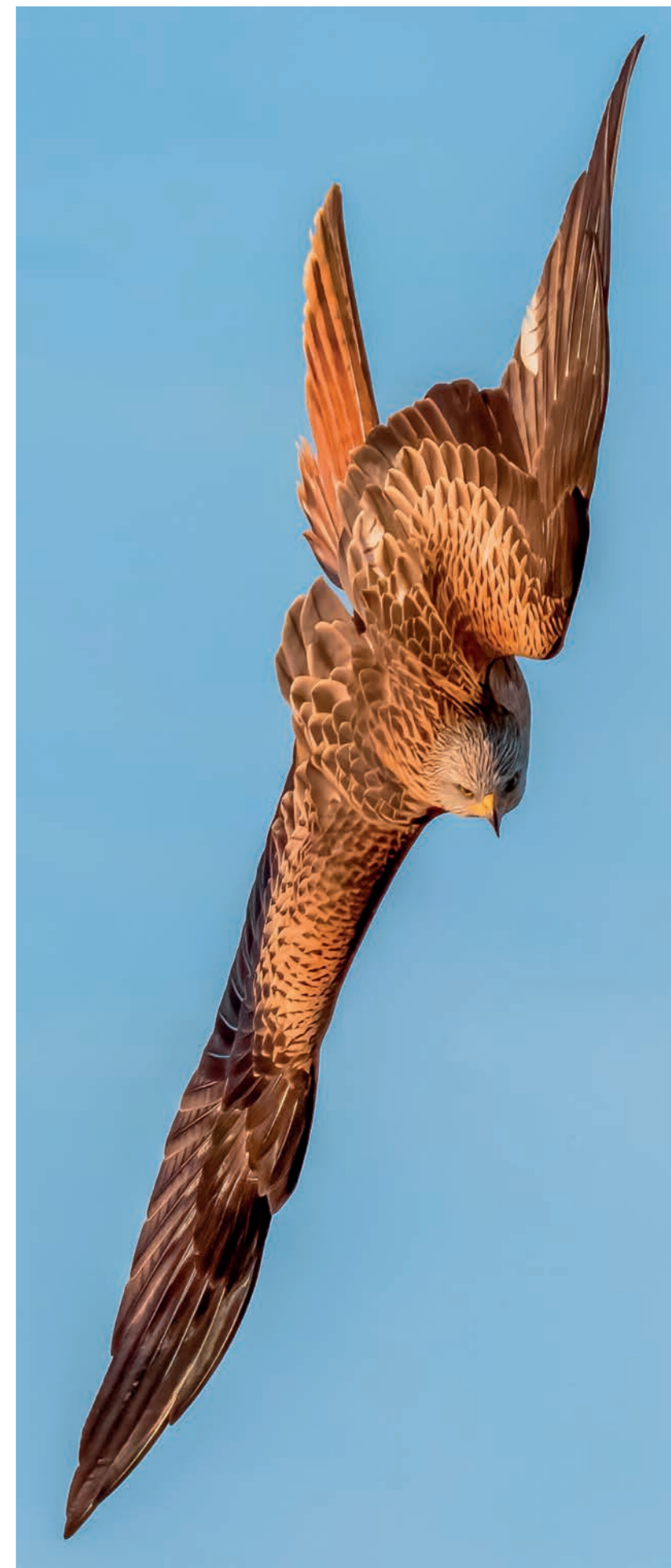
A vörös kánya elsősorban az olyan erdőfoltokban építi fészket, amelyekben vannak öreg, magas fák, illetve az erdőt nyílt területek határolják. Ez azt jelenti, hogy nem igényel nagy, összefüggő, öreg állományú erdőket, megelégszik kisebb foltokkal is. Sajnos ezek kiterjedése egyre fogyatkozik, mert a bennük lévő nagy értékű fatömeg kitermelése mind az állami erdészeti részvénytársaságok, mind a magántulajdonosok számára jelentős vonzerőt képvisel, ráadásul a vörös kánya a fészket kifejezetten magasra, a vékonyabb ágak közé vagy azokra építi, aminek következményeként a nagyobb viharok, a téli hófelrakódás stb. miatt azok legtöbbször csak egy-két évig használhatóak, utána a madarak újat építenek – ha van hova, és nem termelték meg le a körülöttük lévő erdőket!

A táplálkozóterületekkel sincs minden rendben. A mai magyarországi szántóföldi gazdálkodás gyakorlatilag már csak négy természetfaj, a búza, a repce, a kukorica és a napraforgó monokultúrájának tekinthető. Ezek közül a ragadozó madarak, köztük a vörös kányák is, csak a búzaföldekről tudnak zsákmányolni, a többi olyan sűrű és anynyira erősen vegyszerezett, hogy egyrészt azokban szinte semmi sem él, de ha mégis előfordulnak ott táplálékállatok, akkor azokat a madarak nem tudják elfogni.

A VÉDELEM INDOKOLTSÁGA

Annak ellenére, hogy a vörös kánának Nyugat-Európában hatalmas állományai élnek, a 2010 utáni időszakból egyre több országból jeleztek állománycsökkenést. Európa-szerte, így nálunk is, az erdő- és mezőgazdasági problémákon kívül mások is vannak: mérgezés, áramütés, szélkerékkel ütközés és, bármennyire is hihetetlennek tűnik, a lelövés, amelyek közvetlen veszélyt jelentenek az egyes példányokra és azokon keresztül az egész állományra.

Mivel a vörös kánya telelőterülete is elsősorban Európában van, a veszélyeztető tényezők feltárása és azok elhárítása is a mi feladatunk. Mivel a faj mai állománya teljes egészében földrészünkön fészkel, indokolt volt egy olyan projekt kidolgozása, amely a szinte teljes európai fészkelőterületet magában foglalja, és hozzájárul az állomány fenntartásához.

A dolmányos varjak rendszeresen zaklatják a náluk jóval nagyobb termetű ragadozó madarakat, amelyek ezért folyamatosan szemmel tartják őket (fotó: Tóth Gábor)

Ha fészekkeresés közben az erdőben rongydarabokat vagy más, oda nem illő hulladékot találunk, abból már lehet tudni, hogy a fészek közelében járunk, ugyanis a kányák az összegyűjtött szemét egy részét elejtik

A LIFE EUOKITE PROGRAM

Tíz ország összefogásával 2020-ban indult az EUOKITE (LIFE18 NAT/AT/000048, life-eurokite.eu) projekt, melyben több mint 20 szervezet vesz részt, és amelynek várható eredményei 26 országot érintenek majd. Magyarországról a Pro Vértes Nonprofit Zrt az együtt működő partner. A program célja, hogy feltárja az állományt befolyásoló tényezőket, és azok ismeretében megoldásokat dolgozzon ki a veszélyeztető tényezők elhárítására.

Gyakran előfordul, hogy egy-egy elpusztult vagy sérült madár kerül a kezünkbe, de ilyenkor a legjobb esetben is csak azt tudjuk megállapítani, hogy miért hullott el, milyen balesetet szenvedett. Azt viszont nem tudjuk, hogy mi történt vele a fészkekből való kirepülése és a kézre kerülése közötti időszakban, hogy melyik állományból származik, hol töltötte a párba állás előtti idejét, hol telepedett meg, stb. Ezekre a kérdésekre napjainkban már műholdas nyomkövetők madarakra helyezésével kereshetjük a választ. A projekt teljes időtartama alatt összesen ezeröttszáz madárra kerül ilyen eszköz. Magyarországon a kiszámú fészkelő állomány és a legtöbbször elérhetetlen helyen épült fészkek megközelíthetlensége miatt évente négy-öt példányra tervezünk ilyen jeladót felszerelni.

Ha véletlenül sikerül is egy ilyen jeladó nélküli madár – ráadásul már ilyen rossz állapotú – tetemét megtalálni, abból a pusztulás okát nem lehet megállapítani (fotók: Haraszthy László)

A MŰHOLDAS JELADÓZÁS EDDIGI EREDMÉNYEI

A Nyugat-Európában, illetve Csehországban és Ausztriában felszerelt jeladók alapján azt már tudjuk, hogy a késő ősztől tavaszig terjedő időszakban több jeladós példány is megjelent Magyarországon, és hosszabb időt is itt töltött. A jeladók segítségével azonban nemcsak a madarak mozgását követhetjük, elhullás esetén a tetemek is megtalálhatók, és így az esetek többségében a pusztulásuk oka is megállapítható.

2021-ben Magyarországon négy vöröskánya-fiókára szereltünk fel jeladót. Két testvérfióka még az őszt sem élte meg. Az egyik ismeretlen okból elpusztult madár maradványait megtaláltuk, de a jeladót nem. Feltételezzük, hogy a tetem egy részét az adóval együtt egy róka vagy borz bevitte a várába, és ott a napelemes jeladó lemerülve már nem működött. A másik madarat a közelben áramütés érte, tetemét a jeladó alapján találtuk meg. A másik fészekben jelölt két fészkestestvér egyik madarának adója ősszel Baja térségében elhallgatott. Ezt a madarat az adó egy kis darabjával a hátán 2022 tavaszán leromlott állapotban találták meg, jelenleg ápolás alatt áll, és várja a szabadon engedést. A jeladó maradványa alapján feltételezzük, hogy az lövés következtében sérült meg. A negyedik madár hatalmas területet járt be. A baranyai fészkekből történt

kirepülése után egy ideig a térségben tartózkodott, majd el látogatott Észak-Magyarországra, onnan Horvátországon és Bosznia-Hercegovinán keresztül jutott le szerbiai telelőterületére, ahol 2022 februárjában valószínűleg elpusztult. A 2022-ben jelölt négy madár közül egy Észak-Görögországban elpusztult, egy jelenleg Dél-Olaszországban, egy Ausztriában, egy pedig Magyarországon tartózkodik.

Ezekből az adatokból valószínűsítjük, hogy a nálunk fészkelő madarak fiataljai elsősorban a Nyugat-Balkánon töltik a telet. Egyelőre még kevés adatunk van ahhoz, hogy azokból megszemenő következtetést lehessen levonni, de reméljük, hogy a projekt végére már sokkal többet fogunk tudni, és a felmerülő problémákat kezelni is tudjuk majd.

A FŐ CÉL A VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK CSÖKKENTÉSE, MEGSZÜNTETÉSE

Az EUOKITE programban Magyarországon elsősorban a mérgezések visszaszorítására, megakadályozására koncentrálnunk. Kampányt fogunk folytatni a mérgezések megszüntetése érdekében, melynek keretében a vörös kányás térségekben személyes részvétellel fórumokat szervezünk a vadgazdálkodók részére. Ezt eddig a Covid-járvány megakadályozta, de reméljük, hogy a hátralévő években sikerül behozni a lemaradást. Fontos célkitűzésünk az áramütés okozta elhullások mérséklése is. A projekt részeként mintegy százmillió forint értékben fogunk oszlopféjet szigeteltetni, illetve cseréltetni.

MONITORING TEVÉKENYSÉG

Az állomány folyamatos nyomon követése, monitorozása is zajlik, amelyet elsősorban az MME Ragadozómadár-védelmi Szakosztálya, illetve a nemzeti parkok természetvédelmi őrszolgálatának tagjai végeznek. Ez a gyakorlatban elég nehéz feladat, mert a fiókák számának megállapítása a nagy magasságban lévő fészkekben a talajról történő távcsöves megfigyeléssel sokszor nem lehetséges. Bár más fajknál, például

A vörös kányák fészkei általában meglehetősen kicsik, a fiókák alig férnek el bennük (ebben a fészekben a két fióka mellett egy záptojás is volt), további jellegzetességük, hogy a környéken fellelhető szeméttel „díszítik” azokat (fotó: Bereczki Attila)

a parlagi sasnál már sikeresen alkalmazzák egyesületünk tagjai a drónnal történő fiókaszámlálást, a vörös kányánál ezt még nem próbáltuk ki, elsősorban azért, mert az erdőben a sűrű ágak között ez csak egyes fészkeknél lenne lehetséges.

A vörös kányák sajátos viselkedése a csoportos téli éjszakázás. Az éjszakázóhelyek egy része éveken vagy akár évtizedeken keresztül állandó, másokat viszont a madarak időnként elhagynak. A telelő állományok egész Európában egy időben végzett szinkronszámlálásával is fontos adatokhoz juthatunk az állomány nagyságra, területhasználatra vonatkozóan, különösen, ha az együtt éjszakázó madarak között olyan is van, amely műholdas jeladót visel.

Bár a vörös kánya Magyarországon a parlagi sas, a kerecsensólyom stb. fajok mellett kevésbé tekinthető prioritásnak, az egykori fészkelő állomány újbóli létrejötte, illetve a megtelepedés segítése fontos természetvédelmi feladat. A vöröskánya-projekt részeként megvalósuló védelmi intézkedések egyúttal számos további faj helyzetét javíthatják.

Haraszthy László

CSATLAKOZZON ÖN IS AZ MME MADÁRBARÁT KERT PROGRAMJÁHOZ!

**Országszerte már több mint
hétézren, köztük több
mint ezer óvoda és iskola
regisztrált a 2002-ben
indult programba.**

**Csatlakozás, részletek
és az elismerő tábla
megszerzésének feltételei
az MME-honlapon
találhatóak:**

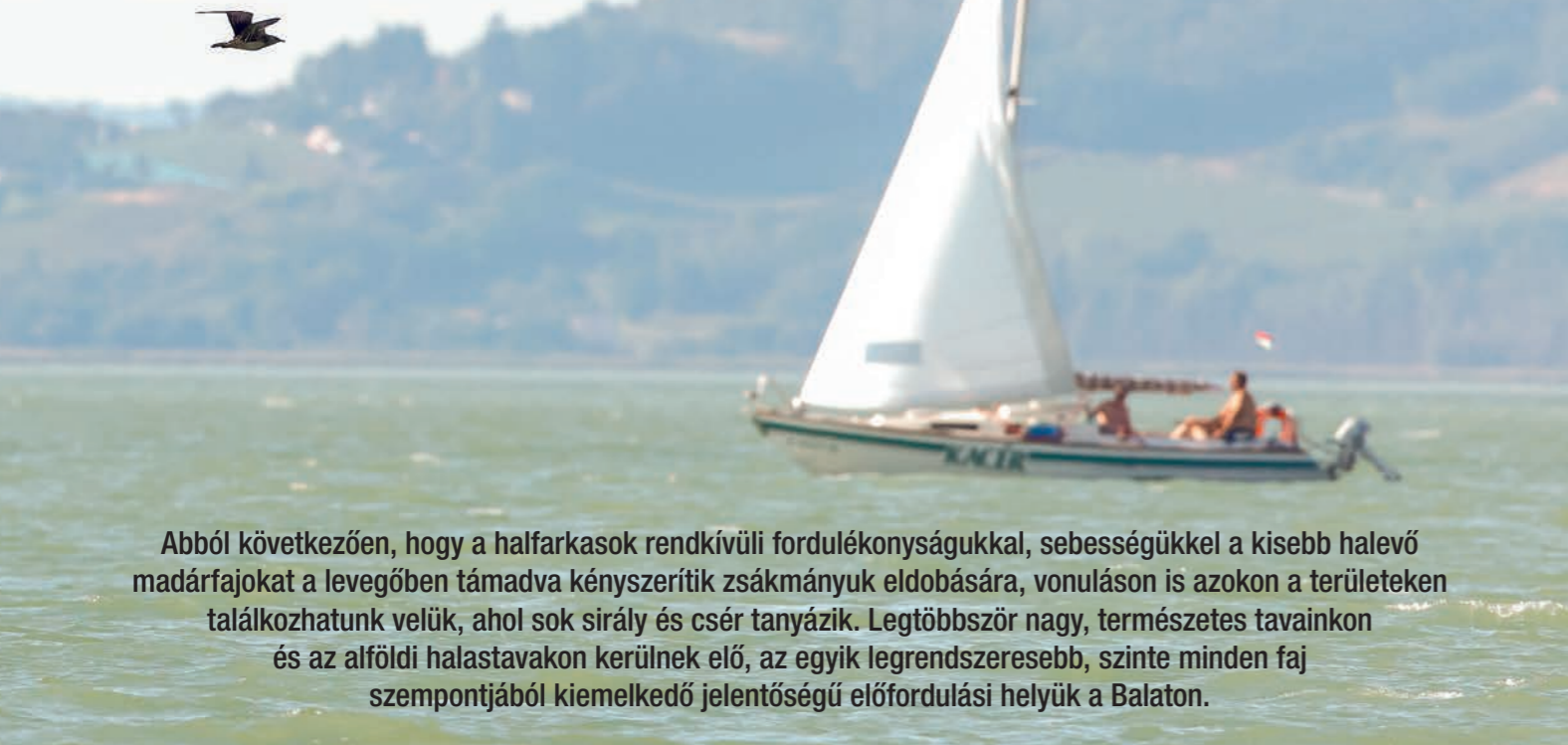
**mme.hu > MADÁRBARÁT >
Madárbarát kert program**

HALFARKASOK A BALATONON

Abból következően, hogy a halfarkasok rendkívüli fordulékonyaságukkal, sebességükkel a kisebb hlevő madárfajokat a levegőben támadva kényszerítik zsákmányuk eldobására, vonuláson is azokon a területeken találkozhatunk velük, ahol sok sirály és csér tanyázik. Legtöbbször nagy, természetes tavainkon és az alföldi halastavakon kerülnek elő, az egyik legrendszerezesebb, szinte minden faj szempontjából kiemelkedő jelentőségű előfordulási helyük a Balaton.

Az északi félteke négy, Európában is rendszeresen előforduló, illetve költő halfarkasfaja a sarkkörüli tengerpartok, tundrák, szigetek fészkelője. Az antarktikus (déli sarkkörüli) vizeken további három fajuk fordul elő. Külalakra leginkább a sirályokra hasonlítanak, azokkal rokonságban is állnak, szárnyuk hosszú és hegyes – főleg a három kisebb fajé –, röptük némileg a sólymokat idézi, ami a speciális életmódjukkal van összefüggésben. Tollazatuk felül sötétbarna, a kisebb fajok öreg példányai alul világosak (fehérek, krémszínűek), de a csoportra jellemző, hogy a nagyon sötétől a világosig vannak színváltozataik. Tapasztalatlan megfigyelők a fiatal nagy sirályokkal szokták keverni őket, hiszen azok is hasonló barnás-pikkelyezettnek, nagyobb távolságból igen sötétnek tűnnek.

Alapvetően ragadozók, halakat és kisméltásokat (például lemming) zsákmányolnak. Egyik táplálékszerzési módjuk, hogy a közelrokon sirályokat, cséreket és más tengeri fajokat „kirabolják” – azaz elveszik tőlük főleg hal zsákmányukat. Erre utal régi magyar elnevezésük, a rablósirály, amely a német *Raubmöwe* tükörfordítása. Szintén német eredetű a *jaeger* (vadász), amelyet az angolok is használnak a fajcsoport három kisebb fajára (szélesfarkú, ékfarkú és nyílfarkú halfarkas). A nagyobb fajokra szintén használt angol *skua* név feröeri eredetű, és a nagy halfarkas egyik fészkelőszigetéből (Skúvoy) származik. A halfarkas összetétel viszont magyar lelemény.

Hazánkban jelenleg mindegyik fajuk ritkának, hitelesítendő fajnak számít – azaz az MME Nomenclator Bizottsága felé szükséges az adataikról leírást és/vagy fotó-, videóbizonyítékot szolgáltatni. Legritkább, mindössze tíz előfordulással, a nagy halfarkas, utána a szintén csak szórványosan, pár tíz alkalommal előkerült nyílfarkú halfarkas áll, a második leggyakoribb az

↑ Ékfarkú halfarkas fiatal - Balatonfenyves 2022.08.30. (fotók: Orbán Zoltán)

általában évente megjelenő szélesfarkú halfarkas, leggyakoribb pedig a rendszeres átvonulónak számító ékfarkú halfarkas.

MIKOR ÉS HOL SZÁMÍTHATUNK HALFARKASRA HAZÁNKBAN?

Vízimadarakról van szó, így általában tavakon és folyókon fordulnak elő. Az elmúlt harminc év adatai alapján a tél közepétől a nyár elejéig van a legkevesebb esély a felbukkanásukra. Az ékfarkú halfarkas általában június végétől fordul elő, és főleg szeptemberig-októberig vannak adatai, novemberben már nagyon ritka. Ennek a fajnak van néhány tavasi előfordulása is, sőt a legnagyobb, tizenháromas vonuló csapatát is májusban

Halfarkasokra várva – Balatonfenyves, zátony 2022.08.30.

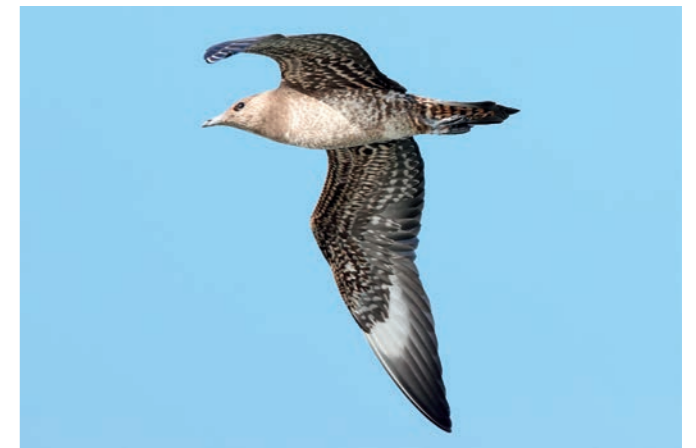
látták Tiszacsegén (Balla Dániel). A nyílfarkú halfarkas adatainak nagy része augusztus vége és szeptember vége közötti, de van júliusi és októberi előfordulása is. Ez a faj általában a nyílt tengereken, a partoktól messze vonul, a hozzánk érkező példányai sokszor legyengültek, gyakran elpusztultan találják őket – ilyenkor főleg vizektől távol. A szélesfarkú halfarkas leginkább az ősz derekán és végén kerül elő. 1999-ben példátlan inváziója volt, huszonegy madarat figyeltek meg nálunk, de 2014 szeptembere is kiemelkedő volt hét madárral, hiszen általában csak egy-két példány kerül elő egy szezonban. A nagy halfarkas adatai főleg szeptember vége és november legeleje közé esnek, de egy esetben augusztusban és kétszer télen is előkerült.

MIÉRT ÉPPEEN A BALATON?

A szárazföld felett vonuló vízimadarakat, ha éppen nem a folyók vonalát követik, a nagy tavak nyilvánvaló okból vonzzák, pláne az olyan izig-vérig tengeri fajokat, mint a halfarkasok! A nyár második felében és ősz elején jelentős létszámú, akár több ezer küszvágó csér, danka- és sárgalábú sirály pihen és táplálkozik a tavon, különösen az elmúlt évtizedek sekélyebb vízállású éveiben (2001–2003, 2012, 2022). Ez a legfontosabb tényező, amely a halfarkasokat maradásra sarkallja.

ÉKFARKÚ HALFARKAS

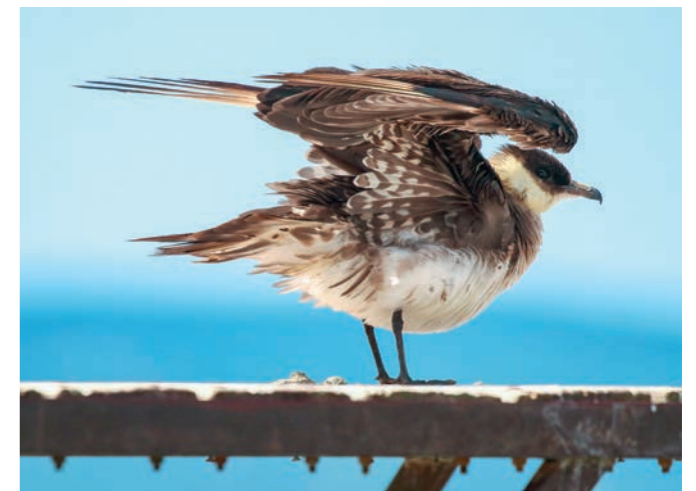
Az ékfarkú halfarkas kapcsán a Balaton szerepének felismerése új tényező. Régen jóval kevesebben madarászta a tavon az ennek a fajnak megfelelő időszakban (július–szeptember), illetve komoly távcsövek és fotótechnika híján megpillantásuk, határozásuk és bizonyításuk is nehézkes volt. Sajnos mind a mai napig vannak nem elfogadott adatok innen, ami leginkább a kellő részletességű leírás hiányával magyarázható (ezeket a régi adatokat is várja az MME Nomenclator Bizottsága). Az ékfarkú halfarkas európai állományai növekednek, így ezzel is összefügghet, hogy az utóbbi időben egyre több kerül elő, de jó eséllyel kijelenthető, hogy az alacsony vízállású években exponenciálisan megnő a Balatonon tanyázó ékfarkú halfarkasok száma. Az összes hazai adatszám is megugrott az elmúlt években, így a hitelesítendő státuszát vélhetőleg érdemes átgondolni, hiszen ma már ugyan kis számban, de rendszeresen megjelenő vonulóról van szó, főleg a legnagyobb tavunkon. 2012-ben, amikor a tó vízállása ötven centiméter környékére csökkent, több zátony is kibukkant a sekélyebb déli part mentén, amelyeken jelentős számú vízimadár pihent. Már ebben az évben is hatnál több, hosszabb-rövidebb ideig itt időző ékfarkú halfarkas tűnt fel a Balatonon, melyhez hasonló számban addig még nem észlelték a fajt itt. Az ezt követő években is szinte mindig jelen volt a tavon nyáron és ősszel néhány példány, 2021 viszont ismét kiugrónak számított, feltehetőleg három-öt példánnyal. Ezek között volt egy nagyon bizalmas, szubadult, világos példány, mely az augusztus 17-ei megtalálásától egészen 26-áig egy, a parttól mintegy hatvan méterre lévő horgásztegen pihent, ahol magam és mások is közeli fotókat készíthettünk róla. A tollazata és meglepő szelídsége alapján feltételezhetően ugyanez a madár még szeptember 15-én is a tavon volt, amikor Balogh Bence Keszthelyen fotózta. Egy fiatal, sötét madár szintén meglepően közel, a fonyódi kikötőben ült augusztus 31-én (Bortnyák Vera, Mihalicz Ágnes, Péntek István). Ez a példány is még több helyen előkerült a tavon.

Ékfarkú halfarkas fiatal, köztes színváltozatú – Balatonfenyves 2022.08.30. (fotó: Orbán Zoltán)

Ékfarkú halfarkas fiatal, sötét változatú – Balatonfenyves, 2022.08.26. (fotó: Németh Ferenc)

Ékfarkú halfarkas subadult, világos változatú – Balatonszemes, 2021.08.17. (fotó: Gál Szabolcs)

2022. augusztus és szeptember, amikor az alacsony vízállás miatt újra kibukkantak a balatonfenyvesi zátonyok, szintén jelentős mennyiségű madarat – és madarászt – vonzott be. Legnagyobb számban küszvágó csérek időztek itt, legnagyobb létszámuk majdnem kétszázötven példány volt, és a közeli partokon (például szemben, Balatonyörökön) is hasonló volt

Fiatal ékfarkú halfarkas küszvágó csért üldöz – Balatonfenyves, 2022.08.30. (fotók: Orbán Zoltán)

a helyzet. Ezekre aztán népes halfarkascsoport kezdett beállni augusztus második felében. Augusztus 19-től még csak egy-egy, de 26-tól már három-négy, szeptember elején pedig akár hét-nyolc is mozgott itt. Főleg első éves madarak voltak, de néha egy öreg, világos példány is feltűnt a területen. Szeptember közepén már csak ritkábban került elő néhány madár, de 11-én még legalább három volt a zátonynál (Gál Szabolcs és társai). A sok madarásznak köszönhetően rengeteg fotó készült róluk, a tollazatok és az egyidejű megfigyelések alapján legalább kilenc egyed volt a területen, ami abszolút rekord a tavon. A madarak főleg a nyílt vízben pihentek, sokszor igen messze a parttól. Leginkább a Balatonberény-Balatonyörök-Bélatelep háromszögön belüli vizeken észleltük őket. Nagyobb hullámváz vagy a meleg levegő remegése (amely nagyon torzíja a teleszkóp képét) miatti rossz megfigyelési viszonyok között csak akkor volt esély a megpillantásukra, ha a cséreket követve kijöttek a part közelébe. Ilyenkor rendszeresen megfigyeltük és fotóztuk, ahogyan kopóként üldözik a náluk kisebb madarakat, amíg azok el nem ejtik zsákmányukat,

az apró halakat. 26-án viszont azt is sikerült megfigyelni, ahogy három halfarkas együtt üldöz egy náluk nagyobb sárgalábú sirályt, majd a zsákmányolás végével együtt ülnek le a vízre, a parttól nagyobb távolságra.

NYÍLFARKÚ HALFARKAS

Érdekes módon a nyílfarkú halfarkasnak sem a régebbi irodalomban, sem a közelmúlt adatai között nem találunk balatoni vonatkozását. Ez 2022. augusztus 26-án változott meg, amikor Németh Ferenc a balatonfenyvesi zátonynál fotózott egy öreg madarat reggel 8 körül, amelyet egy ékfarkú zavart el a zátonytól. Ezután még órákig láthattuk pihenni, repkedni a madarat a területen, egyre messzebb a partoktól, a végén már inkább a túlsó (Szigliget) lehetett közelebb. Az állatot a délutáni órákban a nagy távolság miatt szem elől tévesztettük, és többet nem is került elő. 2022. szeptember 4-én hajóból fényképeztek egy fiatal egyedet Balatonyörök vizein (Nagy Gergő Gábor és társai).

Fiatal nyílfarkú halfarkas köztes változata – Balatonyörök, 2022.09.04. (fotó: Nagy Gergő Gábor)

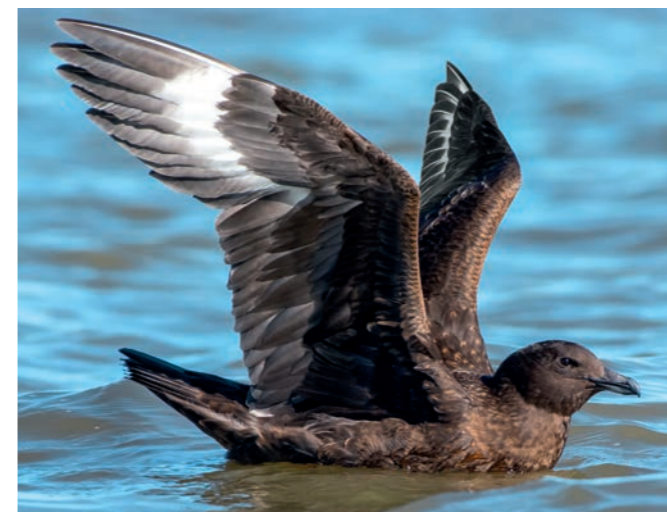
Szélesfarkú halfarkas fiatal, sötét változatú – Tisza-tó, 2020.10.09. (fotó: Gál Szabolcs)

Nagy halfarkas fiatal példánya – Tisza-tó, 2020.09.25. (fotó: Nehézy László)

SZÉLESFARKÚ HALFARKAS

A szélesfarkú halfarkas első bizonyító példányait (1898) is a Balatonon figyelték meg, és a későbbiekben is több egyed került itt szem elé, viszont a modern időkben az 1999-es inváziót követően van csak adata, ekkor összesen négy egyed került elő szeptember végén és novemberben. A következő adat 2010-es, és személyes kötődésű, hiszen a bizonyító fotókat nekem küldte egy ismerősöm. November 6-án a Siófoktól távoli vizeken horgászok damiljaiba tekeredett egy fiatal példány, amelyet kiszabadítottak, lefotóztak, majd sértetlenül elengedtek. Ami még érdekes, hogy bár nagyon nehezen határozható a faj, az ismerős, nem madarász hölgy – nem kis meglepődésemre – fajra meghatározva kérdezett rá a madárra. 2014-ben

Nagy halfarkas fiatal példánya – Tisza-tó, 2020.09.25. (fotó: Nehézy László)

aztán szintén Siófokon találtam egy messze bent mozgó, legyengült madarat, amely estére sajnos el is pusztult. 2018 és 2019 októberében és novemberében is előkerültek példányai a tóról. Ennek a fajnak a balatoni adatainál nem találni összefüggést az alacsony vízállással, ezért, valamint a parttól nagyobb távolságra jellemző megfigyelési adatai miatt előfordulásuk akár gyakoribb is lehet.

NAGY HALFARKAS

Az országosan is legritkább nagy halfarkas előfordulása a Balatonon is nagy esemény, viszont a tíz hazai példányból négy kizárólag itt vagy itt is előfordult. A Magyar madárvonulási atlasz (Csörgő Tibor és tsai., 2009, Kossuth Kiadó) két gyűrűs madarat említ, mindkettőt a Balatonon találták elpusztulva. Ezeket Izlandon és Oroszországban, a Kola-félszigeten jelölték. Legfrissebb adata 2006. januári, amikor a Szántód-Tihany komput mellett a jégen láttak egy madarat (Illés Gabriella és társai).

A BALATON MADÁRTANI NEHÉZSÉGEI

Nem mondok újdonságot azzal, hogy a Balaton nagy. A keleti medencében annyira nagy, hogy a partoktól távoli vizek több ezer hektáros felülete a szárazföldről nem madarászható le. Már csak azért sem, mert a part szabadon nem bejárható, így legalább harminc-negyven mólóról, strandról kell kinézni egy alapos körbejáráshoz. A nyár a meleg levegő távcsövezést ellehetetlenítő remegése, a sok strandoló és kiránduló miatt problémás, madarászni csak a rövid hajnali időszakban éri meg. Bár az utóbbi években sokkal jobban megismertük a tó madarait, még mindig rejthet titkokat, például e szép madárcsoport kapcsán is a titokzatos „magyar tenger”.

Gál Szabolcs

A Börzsönyi Helyi Csoport szakmai programjainak bemutatása I.

– A és B típusú énekesmadárodú-program –

Az MME 22. Börzsönyi Helyi Csoport alakuló ülését 1975. december 18-án tartották meg a szokolyai kultúrházban. Kállay György, akkori főtitkár terelgette a három alapító királyréti erdészt, Nyíró Sándort, Brellos Tamást és ifj. Homoki Nagy Istvánt, az alakuló létszám tizenhat fő volt.

Működési területünk a Börzsöny hegység mellett a Duna-kanyar, az Ipoly völgye, a váci síkság Budapestig, a Naszály hegy, valamint a Nyugat-Cserhát. Jelenlegi taglétszámunk családi tagokkal együtt 415 fő. Szűkebb környezetünk meghatározó környezet- és természetvédelmi szervezetévé nőttük ki magunkat, melynek elismeréseként 2011-ben a megye közgyűlése Pest Megye Környezetvédelméért díjat adományozott csoportunknak. Az elmúlt időszak munkásságát három részben fogjuk bemutatni a Madártávlat következő számaiban. Az egyik legsikeresebb, a mesterséges madárodú programunkkal indítunk, mely a kezdetektől meghatározó volt csoportunk életében.

A KEZDETEK

Egy nagy papírkartonban – amelyet a múlt ládikójának nevezünk – található sok dokumentum csoportunk megalakulásának kezdeti időszakából. Az első, amely a kezünkbe akadhat, Brellos Tamás madarász naplója Madártani feljegyzések címmel az 1976–77-es évekből. Aztán jön a java, 1975–1978 odúadatai, amelyek egy átalakított erdészeti szolgálati könyvből vannak, kézzel ráírva: „Műodútelep Királyrét”. Az adatokból kiderül, a mesterséges odúk kihelyezése (A és B odúk) központi helyet foglalt el Szokolya-Királyréten a helyi csoport megalakulásának évében. Az akkori program két odúzó erdész nevéhez fűződik, Tamás bácsi mellett ifj. Homoki-Nagy István volt a másik. Egy 1978-ban íródott körlevélben néhány ide vonatkozó mondat olvasható: „Valahogy így kezdődött: három erdész, 80 db deszkaodú és a Börzsöny madárvilága. Majdnem minden együtt volt. [...] Létrehoztunk még két odútelepet 50-50

↑ Nagy pele (fotó: Potyó Imre)

db deszkaodúval cinegéknek, csuszkákknak, nyaktekerceknek, légykapóknak.”

Az első években fontos volt a „műodútelepek” kezelése, de a múlt ládája az odúzással kapcsolatban sajnos csak ennyit rejt. Úgy tűnik, 1978 után sokkal kisebb figyelmet kaptak az odúk, és a figyelem középpontjába az 1981-ben induló madarásztábor került. Itt a Börzsöny természeti értékeinek játékos bemutatása és a sok madaras program között megtalálhatóak a mesterséges madárodúkkal kapcsolatosak is, de már nem oly módon, mint a hetvenes évek közepén. Helyi csoportunknál Tamás bácsi örökségét nem az odúprogramok, hanem a nagy híru madarásztáborok jelentették, ezért hosszú idő telt el a mesterséges odúk szervezett kihelyezése nélkül. A változást 2002 hozta, amikor urálibagoly-költőládák gyártására kiírt pályázathoz kapcsolódtunk. A pályázati forrásból sikerült annyi faanyagot vásárolnunk, hogy a kilenc bagolyláda mellett elkészítettünk ötvenkét általános használatú A és B típusú odút is. A kész bagolyládák nagy reményekkel kerültek ki a Magas-Börzsönybe, az énekesmadár-odúkat pedig Királyréten, a „Tábor-rét” közelében kezdtük el kihelyezni, ahol egykoron Tamás bácsi odúi is szolgáltak. Az első telep véglegesítésére 2002 decemberében egy Brellos Tamás emlékének szentelt túra keretében került sor. Akkor még elsődleges célunk a börzsönyi táborok programjainak színesebbé tétele volt, még nem sejtettük, hogy a telep több lesz, mint tábori odútelep és tisztelgés Tamás bácsi emléke előtt. Ez indította el ugyanis odúlakó madaraink védelmét a helyi csoport területén.

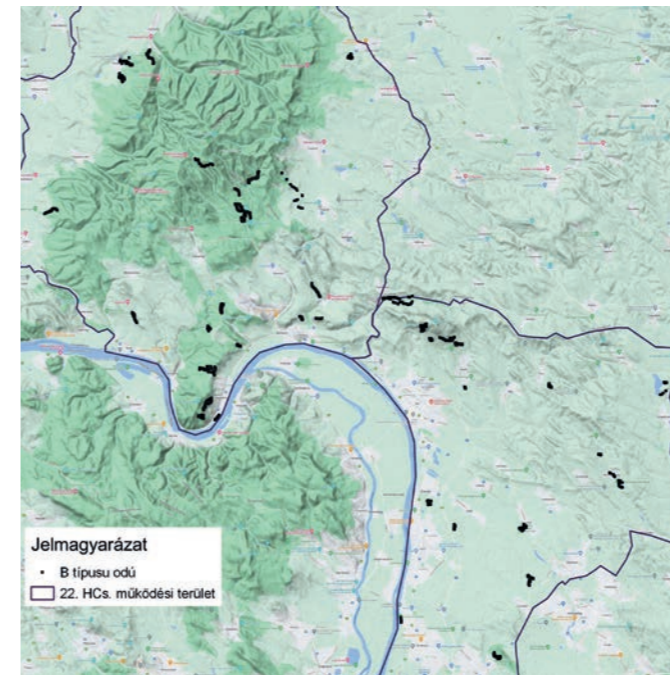

A Land Rover nagy segítség – Varga Péter és Kazi Róbert (fotó: Nagy Csaba)

A PROGRAM FEJLŐDÉSE

2003-ban a munka felgyorsult, nem elégedtünk meg az ötvenkét A és B típusú odúkból álló teleppel és a kilenc bagolyládával. Célul tűztük ki, hogy minél több tagtársunkat vonjunk be a munkába, az odúk gyártásába, új odútelepek létesítésébe, kezelésébe. Ennek köszönhetően évről évre gyarapodott kihelyezett odúink száma, olyan ütemben, amelyet sok közgazdász megirigyelhetne.

A 2006-os év vízválasztó volt: a kezdetleges, házi odúkészítést és a rendszertelen ellenőrzési módszereinket felváltotta a tudatos, szervezett munka. Ebben az évben már tizennyolc odútelepen 512 A és B odút kezeltünk, melyek zömét saját magunk gyártottuk, az alapanyagot pedig különböző pályázati források felhasználásával sikerült beszerezni. Ebben az időszakban több mint harminc tagtársunk segédkezett a munkákban, természetesen önkéntes alapon. Ebben az évben készítette el a Monitoringközpont a helyi csoportunk segítségével a mesterségesfészekodú-telepek

Az A és B odúból álló telepek elhelyezkedése a Börzsönyi Helyi Csoport területén (forrás: Kazi Róbert)

Gyűrűzés B odúban – Dénes János és segítője, Dénes Szilvia (fotó: Varga Péter)

terepnaplóját, amelyet országosan más odúzó helyi csoportok is használnak.

A fejlődés következő állomása 2010 volt, ettől az évtől kerül rendszeresen megrendezésre az Odúkopácsoló napok nevű program, amelynek keretében szervezett körülmények között ipari méreteket ölt az új odúk gyártása. Az előző évekkel szemben egy nap is elég akár száz-kétszáz odú elkészítéséhez, ezzel fedezve az adott év igényeit. Ebben negyven-hatvan fő is részt vesz, és több esetben általános és középiskolás csoportok is besegítenek a munkába. Az új odúk gyártásához szükséges alapanyagok beszerzését és a gyártást a Facél Kft. üzem szervezi, amely titkárunk saját vállalkozása. A szükséges faanyagokat, segédanyagokat 2008-tól a helyi csoport tagjai által 2004-ben alapított Börzsönyi Természet- és Környezetvédelmi Közhasznú Alapítvány 1%-os adófelajánlásaiból vásároljuk meg. Ebben az évben már huszonnyolc telepen 848 A és B típusú odúnk volt. 2010-hez egy másik fontos esemény is kapcsolódik, elkészítettük a program további fejlődését segítő, Az odúlakó madarak védelme az MME Börzsönyi Helyi Csoport területén című, százpéldányos, színes kiadványunkat, amely nyolc év tapasztalatait foglalja össze az odúinkban megtelepedett madárfajok leírásával, tojás- és fiókafotóival színesítve. A füzetecske sokat segített a programban résztvevőknek az odúban költő fajok meghatározásában, és alapja volt a 2013 karácsonyán az MME gondozásában és a helyi csoportunk szerkesztésében megjelent Odúlakó madaraink védelme című könyvnek is. A program töretlenül fejlődött tovább, és 2022-re a kihelyezett A és B típusú odúink száma negyvenegy odútelepen 1154 odú lett.

Az odúprogram nemcsak a természetvédelemről és az odúk ellenőrzéséről szól, több közösségi program – odúgyártás, az új odúk kihelyezése, a régiék cseréje, karbantartása – kapcsolódik hozzá. Sok esetben a tavaszi odúellenőrzésekhez is kapcsolódik egy-egy program. Az egyik ilyen a Tavaszi madárral a Börzsönyben általában május elején. A gyereknapi, a Madarak és fák napja vagy az Európai Madármegfigyelő Napok rendezvényen is jó alkalom nyílik odúellenőrzési túrák szervezésére, amelyeken nagyon sok kisgyerekes család is részt vesz. A gyerekek számára fantasztikus élmény, hogy közelről láthatnak valódi madárfészket, fiatal fiókat simogathatnak, vagy „bájos idegenekkel”, pelékkal találkozhatnak odúinkban. Egy-egy programon sok esetben harminc-hatvan fő is részt vesz.

EREDMÉNYEK

Az odúk ellenőrzésében részt vevő madarászokat két csoportra oszthatjuk. Az egyikbe azok tartoznak – és ők vannak többben –, akik csak kedvtelésből csinálják azt, és ezzel segítik a természetvédelmi törekvéseket. Rájuk jellemző, hogy lelkesen kihelyezik, időnként megnézik és évről évre kitakarítják, karbantartják odúikat. De van egy másik csoport, a „profi” odúzó, akikre jellemző, hogy a költési időszakban évente négyhat alkalommal következetesen ellenőrzik odúikat, ami már elég pontos adatsort jelent. Nekik köszönhetően megbízható információink vannak az A és B odúban költő madarokról, a fészkekajáról, a tojás- és fiókaszámról.

A 2005–2019-es évek közötti, a „profi” odúzó által gyűjtött tizenöt év adatait már összesítettük. Ebben az időszakban a rendszeresen ellenőrzött odúink száma összesen 9193 darab volt, ezeknek a 76%-át foglalták el madarak, és tizenegy faj fészkelése bizonyított. A további elemzések azt mutatják, hogy a 9193 odúban 7010 tojásos fészkek voltak 55 726 tojással,

A kelés pillanata egy széncinegefészkekben

↑ Széncinege (fotók: Nagy Csaba)

melyekből 51 757 fióka repült ki, ami 92,87%-os röptetési arányt jelent. Természetesen a tojás- és a fiókaszám, a kelési és kirepülési arány fajtól és évjáráttól függően változott. A megfigyelt tizenegy költő faj a következő arányban oszlott meg:

1. széncinege	(3933 fészkekaj, 56,19%)
2. örvös légykapó	(1363 fészkekaj, 19,47%)
3. mezei veréb	(741 fészkekaj, 10,59%)
4. kék cinege	(533 fészkekaj, 7,47%)
5. csuszka	(231 fészkekaj, 3,3%)
6. seregély	(158 fészkekaj, 2,26%)
7. barátcinege	(25 fészkekaj, 0,36%)
8. nyaktekeres	(12 fészkekaj, 0,17%)
9. fenyvescinege	(10 fészkekaj, 0,14%)
10. vörösbegy ¹	(3 fészkekaj, 0,04%)
11. közép fakopáncs ²	(1 fészkekaj, 0,01%)

Az odúinkban fészkelő fajok zömében védett madarak, a kirepült fiókák összesített természetvédelmi értéke 517 570 000 forint volt, amelyhez ha hozzáadjuk a sok önkéntes munka értékét, amelyet az odúk gyártására, a kihelyezésekre, karbantartásra, az ellenőrzésekre stb. fordítottunk, akkor ez az érték megközelíti a 700–750 millió forintot.

A FIÓKÁK GYŰRŰZÉSE ODÚKBAN

A program részeként 2017-ben elkezdtük az odútelepeken fészkelő madarak fiókáinak gyűrűzését, amely 2022-ig a következő eredményeket mutatja: 4505 széncinege, 1304 kék cinege, 1324 örvös légykapó, 290 csuszka, 19 barátcinege és 6 nyaktekeres. A gyűrűzési adatok teljes feldolgozása folyamatban van. Ami már most látszik, hogy a széncinegék kis

¹ Egyes odútelepeken van néhány C odú is, ezekben két-három méter magasan költött a faj.

² A tizenegyedik faj igazi meglepetés, a közép fakopáncs az egyik B odúban költött, és a három tojásból egy fiókát röptetett.

Ritkán nyaktekeres is költ az odúinkban (fotók: Nagy Csaba)

területen mozognak, a legtöbb visszafogási adat öt kilométeren belül volt, távolsági megkerülés nem volt, és a kékcinegefiókák adatai is hasonló képet mutatnak. Örvös légykapónál több olyan adatunk van, hogy az egyik telepen fiókaként gyűrűzött madár a következő években egy másik, közeli telepen költött. Az évek múlásával egyre öregebb, pontosan ismert korú madarakat fogunk majd vissza.

SZÖRMÉS VENDÉGEK – PELÉK AZ ODÚINKBAN

Ugyan odúinkat nem nekik helyeztük ki, mégis nagy számban foglalják el azokat pelék. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a helyi csoport működési területén mindhárom hazai pelefajunk, a nagy pele, a mogyorós pele és a legritkább, fokozottan védett erdei pele is megtalálható. A fajcsoport tekintetében rendkívül különleges a Naszály hegy, ahol a három pelefaj együtt fordul elő. Az erdei pelék szempontjából kiemelendő a Nyugat-Cserhát, ahol országos szinten is kiemelkedő a faj állománya. Ezek a prémes, éjszakai kistrágyászok úgynevezett indikátorfajok: jelenlétükkel az adott, fásszáruak alkotta életközösség természetességét jelzik.

Ifj. Varga Péter az MSc-diplomadolgozatához három borszönyi és egy naszályi odútelep (összesen 153 odú) heti gyakoriságú ellenőrzéséből származó adatait használta fel, aminek egyik célja a pelék madárodú-használati szokásainak alaposabb megismerése volt. Az eredményekből kitűnik, hogy a vizsgált odúkat előszeretettel foglalták el a nagy pelék, amelyek nemcsak nappalozásra, de a madarakhoz hasonlóan szaporodásra is használták azokat. A nagy pelék szempontjából kedvezőtlen 2019-es évben 93, a kedvező 2020-as évben 288 pelekölőök született a vizsgált 153 odúban. Mogyorós pele jóval ritkábban használta utódnevelésre az odúkat: 2020-ban mindösszesen három odúban volt összesen tizenkét mogyoróspele-kölőök. A vizsgálat időtartama alatt erdei pele nem használta a kutatásban részt vevő odúkat.

A pelék, különösen a téli hibernációjuk befejeztével, hajlamosak élelemszerzés céljából is ellátogatni egy-egy mesterséges költőodúhoz, amely látogatásnak a tojásos, illetve olykor a fiókás fészkekaják látják kárát. Ez a fajta predációs nyomás leginkább a későn hazatérő és költésbe kezdő örvös légykapókat terheli. Ne essünk azonban kétségbe, ha ilyen tapasztalunk, kilakoltatásukra semmi szükség, hiszen a pelék védett emlősök lévén legalább olyan értékes lakói az odúknak, mint a madarak.

Dénes János, Nagy Csaba, Varga Péter és ifj. Varga Péter

Egyre ritkábban mogyorós pelék is befészkelnek odúinkba

A mesterséges odúban a ritka erdei pele is megtelepedik időnként

Nagypelecsalád mesterséges odúban (fotó: Ifj. Varga Péter)

AZ ÜLTETETT ERDŐK SZEREPE a fészkelő és átvonuló madarak életében

Az Alföld hazánk legkevésbé erdősült, ezen belül is a középső, valamint délkeleti része a fában legszegényebb területe. A 20. század kezdetére a hosszan tartó aszályos időszak okozta mezőgazdasági gondok, a trianoni békekötés miatt bekövetkezett erdővesztés és fahiány miatt előtérbe került az Alföld fásításának gondolata. Az 1950-es évektől intenzív fásítás vette kezdetét, amely nagyjából egy évtizedig tartott, de több mint 250 ezer hektár erdőt és mintegy ezerötyszáz kilométernyi fasort, erdősávot ültettek.

Nagy fülemüle (fotó: Bozó László)

Szürke légykapó (fotó: Bozóné Borbáth Erna)

Az erdősítésre a vadásztársaságoknak is szükségük volt, hiszen azzal, hogy a legtöbb természetes élőhelyet, így például az alföldi löszpusztagyepeket felszántották, a vadnak sem maradt élettere. Még az 1990-es évek elején is sok erdőt telepítettek, voltak rá támogatások. Az 1990-es évek végén és a 2000-es évek elején kerültek földre az Alföld számos pontján azok a nemesnyár-erdők, amelyek mostanság váltak vágáséretté. Az '50-es, '60-as években ültetett erdők jelentős részét azóta letermelték, ami viszont megmaradt, mára már komoly értéket képvisel az agrártájban.

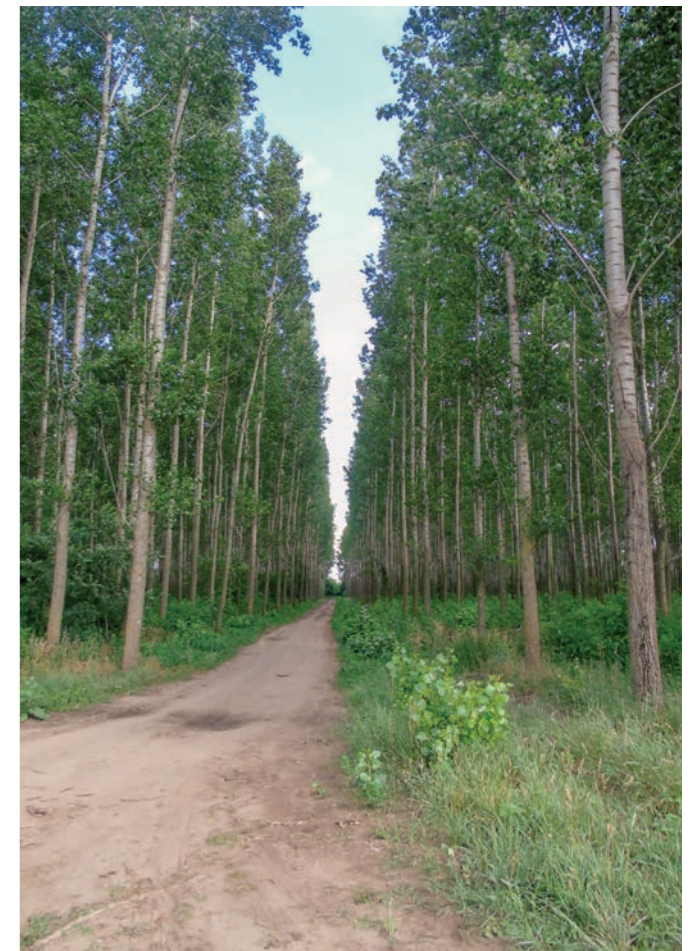
A Csanádi-háton löszpusztagyepnek kellene lenniük, ezek azonban mára már szinte teljesen eltűntek, mezsgyékre, kunhalmokra, vasúti töltésekre szorultak a rajtuk található páratlan növény- és állatvilággal együtt. Talán emiatt is, ha valakit (legyen az gazda, vadász, hétköznapi ember) megkérdezzük róla, szinte biztos, hogy az erdőt nevezze meg a „természet otthonának”. De vajon milyen szerepet töltenek be az ültetett erdők a madarak életében, egy lapon lehet-e emlegetni azokat a természetes erdőkkel?

Erre a kérdésre csak hosszú távú kutatásokkal lehet megbízható választ adni. A legtöbb kutatóban fel sem merülne, hogy szántókkal körülvett ezüsthátúban, száraz csatornaparton léteítsen madárgyűrűző állomást, hiszen ott mit is lehetne fogni? Ugyancsak jó kérdés, hogy mi motiválhatja az embert húsz éven keresztül agrártájban madarászni. Talán az a feltételezés, hogy a természet- és madárvédelem kérdései nem feltétlenül a védett területeken, hanem azon kívül, pontosan ezeken a helyeken dőlnek el. Nem kell ugyanis elmenni Afrikáig ahhoz, hogy egy hosszú távú vonuló énekesmadár a kimerültségtől a földre essen, és elpusztuljon. Azok a fajok, amelyek rövidebb távolságokat megtéve vonulnak, az agrársivatagban található élőhelyszigetek eltűnése következtében nagyon komoly problémákkal szembesülhetnek.

AZ ÜLTETETT ERDŐKBE FÉSZKELŐ MADARAK

A Békés megyei Kevermesen a határ több mint 90%-a szántóföld. Csupán a majdnem negyven kilométer hosszúságú belvízelvezető csatornahálózat, egy húszhektáros bányatórendszer és mintegy ötven hektárnyi erdősáv és fasor képez szigetet a tájban. A 2000-es évek elején, amikor megfigyeléseimet elkezdtem, ez az arány összességében hasonló volt, de egy nagyjából húszhektáros nemesnyár-erdőt és tízhektáros tölgyest csak akkoriban ültettek el, így azoknak a madarak szempontjából nem sok jelentősége volt. Ugyanez igaz az akkor fiatalabb akácosokra és ezüsthátúakra is. Az eltelt két évtizedben a szemem előtt zajlottak a változások, és ezek markánsak voltak. Bizonyos fajok eltűntek a tájból, mások viszont – és ezek vannak többségben – megjelentek fészkelőként.

A 2000-es évek elején élményszámba ment, ha éneklő énekes rigó hallottam. Mostanában az erdők egyik leggyakoribb fészkelőjévé vált. A fekete rigó állománya is nőtt, de ez nem olyan szembetűnő, mint az előbbi fajé, hiszen korábban is a leggyakoribb fajok egyike volt. Egy ideig a széncinege állománya is exponenciálisan nőtt, köszönhetően annak, hogy az erdőkben egyre több harkály telepedett meg. A közép fakopáncs vagy éppen a kis fakopáncs költése nem jellemző ezen a vidéken, azonban egy, az 1960-as években ültetett tölgyvel elegyes erdőben mind a mai napig költenek. A 2010-es évek végén feltűnő volt, hogy telente megnőtt a megfigyelések száma a bányatavak környéki erdőkben is. A kis fakopáncs meg is telepedett a nemesnyár- és az azt övező, körülbelül hetvenéves elegyerdőben, a

Ez a nyárfaerdőt termelték le 2022-ben (fotó: Bozó László)

közép fakopáncs jelenlétét viszont nem sikerült kimutatni költési időszakban a területen. A legjellemzőbb fészkelő harkályfaja ezen erdőknek a nagy fakopáncs, de az utóbbi időben, főként a település széléhez közeli részeken, balkáni fakopáncs is távcső elé került. A fekete harkály első kevermési megfigyelésére 2013. szeptember 29-ig kellett várni. Hat év múlva, 2019. február 16-án került szem elé ismét a faj, ezt követően viszont már összesen ötvenegy különböző napon figyeltem meg legalább egy példányt. Költetni nem költött nálunk, de a szűkebb térségben valószínűleg igen.

A harkályok odúkészítő munkájának nemcsak a széncinege állománynövekedése lett az eredménye, hanem a kék cinege fészkelőként történő megjelenése is a 2010-es évek első felében. Ez a faj nem minden évben költött a nemesnyár-erdőben, és akkor is csak egy-két pár jelenléte volt bizonyított. A szürke légykapó állománya is nőtt ezekben az erdőkben, az őszapó térhódítása pedig igen látványos az utóbbi évtizedben. 2007-ben láttam először a településen, napjainkban viszont már legalább három-négy pár költéséről tudok. Az erdei pityer és a csilpcsalpífűzike a nemesnyár-erdő tizenkét-tizenhárom éves korában jelent meg fészkelőként (egy-két pár mindkettőből), a vörösbegy viszont csak 2019-ben költött először. Ekkor egy májusban többször megfigyelt éneklő hím alapján következtettem erre, rá egy évre viszont már egy kottlófoltos tojó is kézre került ugyanitt. A vörösbegy költése nem nagy szenzáció Békés megyében, de ha egy képzeletbeli vonalat húznánk a megye közepén, attól délre különlegességné számíthat. Említésre méltó még a meggyvágó is. Fészket nem találtam meg, de a költési időszakban jelen lévő madarak miatt minden bizonnyal

Hálóállás (fotó: Bozó László)

fészkel a faj egy körülbelül hetvenéves elegyerdőben. Szintén üdítő példa a karvalyposzáta, amely kezdetben csak elhagyott házak cserjés-fás udvarain költött, majd néhány pár megjelent az ezüsthásokban is. A karvaly költése is csak az elmúlt években lett bizonyított, 2022-ben viszont már három pár költött a település közigazgatási területén. A fészkek egy kivételével lombhullató erdőben voltak.

Erdei pityer (fotó: Bozóné Borbáth Erna)

Az erdei fajok tehát szépen kolonizálták az egyre idősebb erdőket. A faszorokon és idős, magányos fákon költő fajok állománya azonban jelentősen csökkent, egyszerűen azért, mert ezeket kivágták, és a helyükre vagy ültettek fiatal fákat, amelyek jelenleg nem alkalmasak a megtelepedésükre, vagy – és inkább ez a jellemző – nem. Ilyen faj a kék vércse, amelyből szoliter párok a 2010-es évek elejéig költöttek nálunk, a búbosbanka és a kis őrgébics.

Kék cinege (fotó: Bozó László)

VONULÓ MADARAK

2016-ban kezdtük el őszi madárgyűrűző tevékenységünket egy héthektáros, más fajokkal elegyes ezüsthásban és egy ezzel érintkező, mindig száraz, fűzfákkal határolt belvízelvezető csatornában. Hét év (az idei szezon a cikk írásakor még nem zárult le, így csak hat teljes szezon) nem sok idő, de a munka sztemditása (augusztus 1. és október 31. között tizenhárom hét, heti két délelőtt és délután, tizenhárom háló stb.) miatt már lehet következtetéseket levonni a terület jelentőségéről. 2022. szeptember 1-ig hetven faj összesen 8660 példányára került gyűrű, és 1502 visszafogásunk volt. Mindemellett még négyszáz kék cinegére és pár egyéb madárra nem került gyűrű 2017. október 18-án. A tíz legnagyobb számban gyűrűzött faj sorrendben a következő volt: vörösbegy, kék cinege, széncinege, fitiszfűzike, barátposzáta, csilpcsalpfűzike, fekete rigó, mezei poszáta, foltos nádiposzáta és énekes nádiposzáta. Háromszáz felett volt a kis poszáta, a fülemüle, az őszapó; kétszáz felett a töviszúró gébics, a cserregő nádiposzáta, az énekes rigó és az erdei pinty; száz felett pedig a mezei veréb, ökörszem, kerti geze, kerti poszáta, nagy fülemüle és nádirigó fogásszáma. A mezei poszáta, a kis poszáta, a fitiszfűzike, a töviszúró gébics vagy éppen a kerti geze mennyisége országos szinten is számottevő. Ezek alapján is látható, hogy változatos a fajösszetétel, de elsősorban erdőhöz és mezőgazdasági területekhez kötődő fajok dominálnak. A fogott (gyűrűzött és visszafogott) madarak száma évről évre, elsősorban valószínűleg a költési siker függvényében jelentősen változik, nagyjából ezer és kétezer-ötszáz példány között.

Az adatok kiértékelése és publikálása egyelőre csak a vörösbegy és a nádiposzáta esetében történt meg, de az már ezek alapján is látszik, hogy a terület fontos pihenő- és táplálkozóhelyként szolgál számukra. A területen töltött idő hossza, az ezalatt felhalmozott zsir mennyisége és a zsirfelhalmozás mértékének szezonon belüli változása jól párhuzamba állítható a természetes élőhelyeken működő állomások publikált eredményeivel. A vörösbegy esetében kiemelhető, hogy a madarak még akkor is tudták növelni a testtömegüket, amikor a legtöbb madár tartózkodott a területen, tehát az erős versengés ellenére is volt elegendő mennyiségű táplálék az erdőben.

Nemcsak a szezonon belüli, hanem az éven túli visszafogások is azt támasztják alá, hogy az ezüsthá dominálta, de más fajokkal elegyes erdő, amely egyfajta szigeteket képez a tájban, kulcsfontosságú élőhelye a madaraknak. Egy idő után természetesnek tűnhet, hogy rendszeresen fogunk vissza előző években vagy annál korábban gyűrűzött őszapót, fekete rigót vagy éppen széncinegét. A nemzetközi szakirodalmat olvasva ez azonban nem ennyire egyértelmű. A nemesnyárasokkal kapcsolatban kiemelték például, hogy azok ökológiai csapdaként működnek, bennük olyan alacsony a költési siker, hogy összességében nem éri meg a madárnak ott költöni. Nem lehet alaptalan ez a megállapítás, azonban az állandó fajok egyedinek öt-hat évvel a gyűrűzést követő visszafogása mégiscsak az ültetvények fontosságát jelzi. Erre a vonuló fajok éven túli visszafogásai még jobb bizonyítékot adnak. Tizenkét különböző, rövid vagy hosszú távú vonuló madáregyedet fogtunk vissza a gyűrűzést követő évben vagy azt követően. Volt köztük két fülemüle (az egyik három különböző évben is vissza lett fogva), kettő-kettő nagy fülemüle, töviszúró gébics, énekes rigó, barátposzáta és egy szürke légykapó. Kettőt mindenképp érdemes kiemelni közülük. Az egyik egy tojó barátposzáta, amelyet még 2013 nyarán, költésben gyűrűztünk a bányatavaknál, és 2019 őszén került ismét hálóbába (közben egyszer sem fogtuk

Fitiszfűzike (fotó: Bozóné Borbáth Erna)

meg). A másik egy szürke légykapó, amelyet szintén költésben jelöltünk a bányatavaknál 2016 májusában, és 2019 őszén visszafogtunk. Ezek a madarak tehát minden bizonnyal évről évre visszatértek ide költöni, ezekre az élőhelyszigetekre. A nagy fülemüléről jól ismert, hogy a pihenőhelyekhez hűséges, és ezt az ültetett erdőkre is kivetíthetjük.

Gyűrűzni és általában madarászni is részben azért szeretünk, hogy érdekességek is a szemünk elé vagy a kezünkbe kerüljenek. A vizsgálati helyszínen olyan érdekességek kerültek kézre, mint a berki nádiposzáta, a halvány geze, a búbosbanka, a fekete harkály, a jégmadár (a legközelebbi vízfelület légvonalban egy kilométerre található), a kakukk, a kis légykapó, a nagy őrgébics és a réti tücsökmadár, de számos hegyvidéki faj is viszonylag gyakorinak tekinthető.

ZÁRÓGONDOLATOK

2022 márciusában elkezdtek kitermelni azt a húszhektáros nemesnyár-erdőt, amelyben részben a vizsgálataimat végeztem. A munka június végén ért véget. Eközben minden költés tönkrement, a harkályok odúi és az egyéb fajok fészkei fióktul zuhantak a földre, ami általános közfelháborodást keltett azok körében, akik napi szinten jártak arra. Az erdőkitermeléssel mindenki, így én is egyetérték, mert gazdasági erdőről van szó, ezért ültették. A kérdés csupán annyi: hogyan lehet engedélyezni azt, hogy bármely fásítást (legyen az jogilag bármilyen kategória) költési időben, zöld levelesen vágjanak tarra?

2022 nyarán két alkalommal gyűrűztünk a közeli bányatavaknál, és már csak öreg madarakat fogtunk, fiatal egyet sem. Augusztusban ezzel szemben az látszott az ezüsthásban, mint ha költési időszakban lennénk – szokatlanul sok alig röpképes fiatal erdei madár akadt hálóbába. A madarak tehát vélhetően átköltöztek egyik helyről a másikra.

Mindazonáltal ha ez a folyamat tendenciózus marad, akkor a szakmailag értéktelennek tűnő erdőkkel együtt fognak eltűnni madaraink is. A védett területeket ugyanis nem fogják a hátukon cipelni...

Bozó László

Mit csinálnak télen A LEPKÉK?

A közeledő téellel az élőlények egy része nyugovóra tér, hogy átvészelve a hideg, táplálék-szegény időszakot. A fák keringése leáll, sok rágcsáló, valamint a kétélűek és hullók is téli álomba dermednek. A rovarok is nyugalmi állapotba kerültek. Vagy mégsem? Miért van az, ha autóval megyünk az úton egy téli éjszakán, akkor a kocsis fényoszlopjában még ilyenkor is látni időnként elsuhanó lepkéket? A válasz egyszerű: nem minden lepke inaktív télen.

A lepkék a legkülönbözőbb stratégiákat alkalmazzák, hogy átvészeljék a telet. Egyesek hibernálják magukat, azaz alacsonyabb szintre csökkentik anyagcsere-folyamataikat, míg mások peteként, hernyóként vagy akár bábként vészelik át a táplálék-szegény periódust, és vannak, amik délebbre, melegebb tájakra vándorolnak. Ugyanakkor nem minden lepke tér nyugovóra vagy menekül el ilyenkor. Nem is kevés faj van, amely aktív majdnem az egész tél folyamán. Nem is gondolnánk, ugye? Hiszen kis, törékeny élőlényekről beszélünk, melyek egy pillanat alatt képesek lennének átfagyni.

MILYEN LEPKÉKKEL LEHET TALÁLKOZNI TÉLEN?

Ez különösen érdekes kérdéssé vált az utóbbi időben, ugyanis éghajlatunk melegevével, azzal, hogy telente egyre több a melegebb periódus, a télen látható lepkék száma is nőtt. Amikor egy téli napon a nappali hőmérséklet felkúszik 10–15 °C köré, akkor megindulnak az egyébként hibernált, kifejlett állapotban lévő nappali lepkék. Előjönnek az avarból, repedésekből, odvakból vagy akár a ház padlásáról, pincéjéből. A felmelegedés egyik nagy nyertese az atalanta lepke. Régen, az erős fagyok idején képtelen volt átvészelni a telet Magyarországon, elvándorolt, azonban az utóbbi idők enyhe telei miatt egyre nagyobb számban képes telelni nálunk is, aminek része, hogy a melegebb napokon előjön napfűrdőzni. Mellette több másik tarkalepkék is felbukkanhat, így a c-betűs lepke, a kis és nagy rókalepke, a nappali pávaszem és a csőröslepke, valamint a fehérlepkék közül a citromlepke. Egyes éjjeli lepkék nappal aktívak, már februárban, akár a kemény éjszakai fagyok idején is elindulnak, és a megolvadt

Hím tollascsápú púposzövő
(fotó: Kalotás Zsolt)

pocsolyák környékén nedvességet szívogatnak a nappaliaraszoló, a kis, nagy és vörhenyes nappaliaraszoló.

Ám nem csak nappal aktív fajokra kell gondolni, ha a téli lepkékről van szó. Esetükben okkal tehetjük fel a kérdést, hogy mégis hogyan képesek repülni fagyok idején az éjszakai lepkék, hiszen ők nem tudnak napozással felmelegedni. Néhány faj erre egy igen érdekes stratégiát alkalmaz, van ugyanis egy olyan élőhely, ahol még télen is viszonylag állandó hőmérséklet van – a barlang. Télen barlangokban járva két fajra bukkanhatunk, a kutyabenge-araszolóra és a vörös csipkésbagolyra, utóbbi gyakran a magas barlangi pára miatt vízcseppekbe burkolva telet.

De még az előbb említetteknél is vannak elszántabbak! Sok más fajjal akár még fagyos éjszakákon is találkozhatunk fényforrások környékén vagy elemlámpával az erdőben járva, ugyanis nemcsak az ősszel repülő lepkék aktivitása nyúlik bele a télbe, a kora tavaszi fajok is hamarabb kezdhetnek repülni, és vannak olyanok is, amik már az első melegebb napok beköszöntével kikelnek. Közéjük tartozik a hazánkban fokozottan védett és ritka Anker-araszoló, amely a korai melegek és kései fagyok áldozatává kezd válni. Februárban egyre gyakrabban jön egy idő előtti meleghullám, amikor is ennek a fajnak az egyedei kikelnek, majd a később visszatérő fagyok során elpusztulnak. Ebből is láthatjuk, hogy a lepkék számára elsősorban nem az egyre melegebb időjárás jelenti a gondot, hanem a rendkívül változó, szélsőséges éghajlat.

Az araszolóknál maradva, számos fajjal találkozhatunk a tél folyamán. A tél elején, decemberben még repülhet a gyakoribb juhararaszoló, nagy téliaraszoló és kis téliaraszoló, januártól a zöldes tavaszaraszoló, valamint februártól, a melegebb napok beköszöntével a borzas tavaszaraszoló, a barna pettyesaraszoló, a sárgás tavaszaraszoló és a vadgesztenye-araszoló. Az utóbbi kettő annyira gyakori is lehet, hogy zseblámpával éjszaka kirándulva nagyobb mennyiségben is találkozhatunk velük. Érdekes, hogy a fajok között többnek is röpképtelen a nősténye, csak csökevényes szárnyakkal rendelkeznek, illetve többnek is ismert sötét (melanisztikus) formája.

Az araszolók mellett számos bagolylepke is szárnyon marad a téli hónapokban. Mivel a bagolylepkék képesek aktívan felmelegíteni magukat, így rájuk nagyobb aktivitás jellemző decemberben és februárban, de a januári melegebb napokon is jó eséllyel összetalálkozhatunk velük. Sok fajt fel lehetne sorolni, de a leggyakoribbak közé tartozik a közönséges karcsúbagoly és a holdacskás télibagoly, valamint

Zöldes tavaszaraszoló normál (balra) és melanisztikus (jobbra) formája (a szerző felvételei)

az egyéb őszi- és télibaglyok. Ritkábban láthatjuk az óriás télibaglyot, a szürkés fabaglyot, a közönséges fabaglyot, valamint az egyéb fabaglyokat. Decemberbe még benyúlhat pár ritkább faj, így a zörgőbagoly és a fokozottan védett villányi télibagoly repülése is. Nem a bagolylepkék közé tartozik, de decemberben szintén jó eséllyel össze lehet futni a tollascsápú púposzövővel, amelynek hímjei jellegzetes, hatalmas, tollas csápokkal rendelkeznek.

MIT CSINÁLJAK, HA TÉLEN LEPKÉVEL TALÁLKOZOM A HÁZBAN?

Attól függ. Ha egy télen aktív éjszakai lepkéről van szó, akkor nyugodtan kiengedhetjük, találni fog magának bűvőhelyet. Ha egy egyébként hibernáló nappali lepkéről beszélünk, akkor már egy kissé nehezebb a megoldás. Mivel ők megzavarásuk esetén aktiválják anyagcseréjüket, így felesleges mozgás esetén felélhetik tartalékaikat, és elpusztulhatnak. Egy felébredt lepkénél az a legjobb megoldás, ha óvatosan megfogjuk, és egy nem meleg és nem túl hideg, sötét és stabil hőmérsékletű helyre tesszük, például pincébe, padlásra, ahonnan a tavasz közeledtével szabadon távozhat. A pincében vagy a padláson jó eséllyel találkozhatunk a falon telelő lepkékkel, őket semmiképp se zavarjuk meg, ne lélegezzünk túl sokat a környezetükben, mert fel tudnak melegedni, és megzavarva nyugalmi állapotukat akár el is pusztulhatnak. Legyünk fokozott figyelemmel saját környezetünkben e törékeny élőlényekre!

Gór Ádám
MME Lepkevédelmi Szakosztály

Napozó kis nappaliaraszoló (fotó: Kalotás Zsolt)

Korhadt fában telelő gyászlepke

Pincében telelő kis rókalepke

Vízcseppekkel borított, barlangban telelő vörös csipkésbagoly

MME

2022. július-szeptember

HÍREK

Az MME a harminc helyi csoport alkotta országos hálózat keretében végzi a legkiterjedtebb természetvédelmi és szemléletformáló munkát. Belépéskor tagjaink automatikusan a lakóhelyükhöz legközelebbi csoporthoz kerülnek, de természetesen lehetőség van a kérésnek megfelelő csoportba kerülésre is. A helyicsoporthálózatról és programjairól az MME-honlap (mme.hu) kezdőoldalán (Helyicsoporthírek és Eseménynaptár, valamint térkép lent) lehet tájékozódni. Amennyiben szeretne bekapcsolódni a csoportja munkájába, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a helyi tisztségviselővel, és iratkozzon fel a levelezőlistára is.

BARANYA MEGYEI CSOPORT

Idén a vörös kányák két-három héttel később kezdtek költésbe, ezért a fiókák zöme csak júliusban repült ki. A korábban ismert fészkek közül hat semmisült meg, de a fészektérképezések során ugyanennyi új fészket találtunk. Jelenleg tizenhárom fészkek szerepel nyilvántartásunkban. Ezek közül kilenc lakottat találtunk, de még további hat olyan revírt is beazonosítottunk, ahol az öreg madarak rendszeres mozgása alapján valószínűsíthető a fészkelés. Ez alapján a megyei állomány legalább tizenöt párba becsülhető. A költések közül hat bizonyult sikeresnek. A szülőmadarak összesen tíz fiókat neveltek fel, ami a közepesnél kicsit gyengébb eredménynek számít. A rádiotelemetriás nyomkövetés érdekében ezúttal két fiókára szereltünk fel jeladót. Bízunk abban, hogy ezek a fiókák sikeresebbek lesznek tavalyi társaiknál, és a jeladóik sok új információval bővítik a faj migrációjával kapcsolatos ismereteinket. Július 24-én elkezdődött a hagyományos Nyár-őszi Madárgyűrűző Tábor a Sumonyi Madárvonulás-kutató Állomáson, ami sorrendben már a negyvenkettedik évadot jelenti. A táborozók október végéig folyamatosan fogják be és jelölik a madarakat. Csoportunk havonkénti hírlevelére a baranya@mme.hu e-mail-címen lehet feliratkozni.

Bank László

BÜKKI HELYI CSOPORT

Ha július, akkor szalakótaszegzon – csoportunk több mint harminc éve foglalkozik a faj aktív védelmével, természetesen ezt a munkát idén sem hanyagoltuk. A Borsodi-Mezőség Tájvédelmi Körzet területén kétszázharminc D típusú odúért felelünk, ezek 60%-át ebben az évben szalakóta foglalta el. Egyéb odúköltő fajok közül a seregély és a mezei veréb költése volt a legjellemzőbb, de kis testű baglyokkal, mint a kukuk és füleskukuk, is találkoztunk az ellenőrzések alkalmával. Július utolsó és augusztus első hetében, idén kilencedik alkalommal rendeztük meg a Tiszalúci Gyűrűzőtáborunkat. A madarak és a természet szeretete, a táborozás utánözhatatlan varázsa idén is sok érdeklődött csalogatott ki a Tiszalúc község határában fekvő Bátka-közbe. Legnagyobb számban jelölt fajok a cserregő nádiposzáta, foltos nádiposzáta és a füstös fecske voltak, de kékbegy, nyaktekercset, fülemülesített és nagy fülemület is sikerült fogni a kéthetes tábor alatt. Ezúton is szeretnénk

megköszönni helyi csoportunk tagjainak, önkénteseinek, illetve a gyűrűző szakembereknek a tábor sikeres megvalósításáért nyújtott segítséget!

Vig Zsófia

CSONGRÁD MEGYEI HELYI CSOPORT

Az elmúlt évek járványhelyzet okozta kényszerszünete után idén ismét számos programot szervezhettünk az érdeklődőknek. Az év madara túra és a Fehér-tavi Ornitológiai Tábor (FOT) madárgyűrűzési bemutatói mellett először tartottunk nyilvános gólyagyűrűzést Algyőn, ahol a könyvtár kéményére épült fészket hagyományos emelőkosaras járművel nem lehet elérni, ezért egy építkezéseken használt óriási daru emelte fel egy erre szolgáló szerelőkosárban a gyűrűzőt. A több tíz tonnára

Gólyagyűrűzés építkezési daruval Algyőn – a képen Lovászi Péter (fotó: Simon Orsolya)

Közösségi játékok az egykori birkaistállóban – Szalakóta Látogatóközpont (fotó: Lovászi Péter)

hitelesített szerkezet sikeresen és biztonságosan megoldotta a feladatot, a jelen lévő hetven látogató közelről nézhette meg a földre lehozott egyik gólyafióka gyűrűzését.

Az már megszokott, hogy a Szalakóta Látogatóközpont gyerekcsoportok látogatják, de idén egy általános iskolai tanári kar és egy egyetemi tanszék oktatói is itt tartottak szakmai napot, melynek része volt a tagjaink által szervezett madarász-program is. Jó szolgálatot tett ebben a közösségi funkciók ellátása céljából átépített egykori állattartó épület, a kánikulában is hűvös, nádtetős „birkaistálló” (birkaistálló – a szerk.). Vendégül láttunk vadásztáborosokat és az SZTE Tudástár táborának gyermekeit is. Szeptemberben pedig éppen a Tudástárban vehettünk részt a kutatók éjszakáján, a madárodúkat és a madárgyűrűzést bemutatta. Köszönjük a programokat vezető és madárgyűrűző kollégák, különösen Barkóczi Csaba, Csibrányi Balázs, Juhász Gőz Szilvia, Kiss Orsolya, Mészáros Csaba, Molnár Ádám, Mórocz Attila, Nagy Tamás, Szántó Bence, Tokody Béla, Verseczki Nikolett és segítők közreműködését!

Lovászi Péter

DOMBÓVÁRI HELYI CSOPORT

Három szakmai vezetővel és tizennégy-tizennyolc fiatallal kezdtük meg augusztus végén a túskei tábor negyvenharmadik évének 149. turnusában a helyi védett Kis-Konda-patak völgyében a vonuló madarak befogását és gyűrűzését. A táboraink kiemelt célja, hogy ez a korosztály is elsajátíthassa a hálók kezelését (kihelyezés, összehúzás, széthúzás), a fegyelmezett munkát, a biztonságos madárszedést és az adatfelvételt. Az eddig jelölt fajok száma meghaladja a százat, köztük volt az elmúlt években a kékbegy, a fülemülesített, a haris, a fűr, a kerti geze és a nagy fülemüle. A tábor öt napja alatt huszonnyolc madárfaj hatszáz

Készülnek az eternitodúk (fotók: Nagy Sándor)

Vércseladák kihelyezése a Kapos völgyébe

példányát jelöltük, mindössze huszonkét visszafogásunk volt, ebből egy foltos nádiposzáta cseh gyűrűt viselt. Három élőhelyen – „nadas” (bokorfűzes-nadas), „füzes” (törékenyfüzes-bodzás) és „messzi” (vadrózsa, kökény, bodza és csalán alkotta útszéli cserjés) – huszonkilenc hálóval dolgoztunk. A leggyakoribb gyűrűzött faj már évek óta a foltos nádiposzáta (304 pld.), a ritkább fajok közül hálóba akadt az eddig csak egyszer jelölt kékbegy, a minden évben fogott, de országosan is ritkább nagy fülemüle és a kerti geze. A tábori munka fontos része még a táborfejlesztés és az aktív természetvédelmi munka, melynek keretében hetven eternitodút, hat méhecskehótel és öt vércseladát készítettünk el, majd helyeztünk ki a Kapos völgyébe. Az ország kilenc településéről érkező táborozók munkájáról és közösséggé formálódásáról csak dicséret szavakat írhatok, táborvezetőként köszönöm munkájukat.

Nagy Sándor

JÁSZ-NAGYKUN SZOLNOK MEGYEI CSOPORT

Csoportunk az újraaktivizálódás jegyében hat-hét éve keresi az aktív tagokat, kapcsolódási pontokat, partnereket minden lehetséges területen, legyen szó adománygyűjtésről, madármentésről, szemléletformálásról, felmérésről vagy odúzásról. A nyári hónapok lehetőséget adtak több kitelepülésre is, így többet is elvállaltunk, köztük Szolnok talán két legnagyobb eseményén (Tiszavirág Fesztivál, Gulyásfesztivál) is, ahol sok-sok érdeklődővel, támogatóval találkoz-

Bodzás János a Zagyva-mederben fogott billegőcankóval a kezében beszél a madárgyűrűzés fontosságáról (fotók: Pálinkás Csaba János)

Tiszavirág Fesztiválon kitelepülés, a képen balról jobbra Patonai Zolt, Müller Anikó, Gura Judit, Molnár Róbert és ülve Hajdú Tamás

tunk, beszélgethettünk környezetünk „madaras” kérdéseiről. Saját nyári táborunk sajnos még nincs, de már harmadik éve, hogy az Aba-Novák Agóra Kulturális Központ által Szolnok határában, a NEFAG-parkerdőbe szervezett kéthetes Kalandtábor egy-egy napján, majd augusztusban a Napsugár Gyermekeház táborai során egy hétig „madarászó” délelőttökön adtunk ízelítőt az érdeklődő gyerekeknek a madarak, a madarászás világáról, környezetünk értékeiről és védelmük fontosságáról.

Pálinkás Csaba János

KISALFÖLDI HELYI CSOPORT

A nyár elején három nagyszabású rendezvénye volt helyi csoportunknak. Először a dunaszegi gulyahajtáson vettünk részt egy népszerű standdal, továbbá reggel a Morotva-tónál madármegfigyelő túrát szerveztünk. Szany Nagyközség Ön-

Bankagyűrűzés Vigné Priznic Tündével, a helyi csoport titkárhelyettesével és Antoni Gyula elnökkel (fotó: Vig Tibor)

kormányzatával közösen szerveztük meg az I. Szanyi Gólyafesztivált. Győr-Moson-Sopron megyében ezen a településen található a legtöbb fehérgólya-fészék, idén tizennégy. Az arra alkalmas fészkekben a fiókák látványgyűrűzését végeztük el a helyiek nagy örömeire. A délután folyamán előadásokat tartottunk a Rábaköz természeti értékeiről, a rendezvény helyszínén családoknak és gyerekeknek szóló játékokkal vártuk az érdeklődőket. Az ez évi tapasztalatok alapján folytatni szeretnénk ezt a rendezvényt, felhívni a környéken lakók figyelmét környezetük sokszínűségének védelmére.

Nyár közepén részt vettünk a Pannonhalmi Levendulana-pokon is, ahol madárgyűrűzést és madárvédelmi bemutatót tartottunk.

Idén is folytattuk Actio Riparia programunkat, teljes állományfelmérést végeztünk partifecskenél és gyurgyalagnál a Fertő–Hanság Nemzeti Park Igazgatóság kollégáival közösen. A Győr környéki kavicsbányákban mintavételszerűen gyűrűztük az ott költő egyedeket.

III. Fehértói Madarásztábor (fotó: Vigné Priznic Tünde)

Idén ötödik alkalommal végeztünk költő állományt monitorozó, állandó ráfordítású (CES) gyűrűzéseket a Nyirkai-hanyi nádas pallóson, ahol tizennyolc faj 445 példányát gyűrűztük, és 133 visszafogásunk volt. Új fajként az örvös légykapó, külföldi gyűrűs madárként egy cseh nádi sármány került kézre. Öt év alatt harmincnégy faj 2349 egyedét gyűrűztük, és 589 visszafogásunk volt.

Július 24–30. között szerveztük a III. Fehértói Madarász-utánpótlás-táborunkat a Fertő–Hanság Nemzeti Park Igazgatósággal közösen, melyben huszonöt gyereknek mutattuk be a madárvédelem szerteágazó tevékenységét a Fehértói Madárvártán. A reggeli madárgyűrűzések mellett idén kiemelt hangsúlyt fektettünk a madármonitoringra, a terepi madármegfigyelésre, így külön csapatokban madáratlasz jellegű (MAP) felmérést és vízimadár-szinkronszámlálást végeztek a táborozók. Emellett volt még odúkészítés (D típusú), bagolyköpet-vizsgálat, botanikai túra és természetismereti vetélkedő. Az idei két előadásunk témakörei a madármentés és az év hüllőjének apropóján a gyíkok voltak. Ezúton is köszönjük az előadásokat Ottó Erzsébetnek, az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársának, valamint az MME Kételtű- és Hüllővédelmi Szakosztályának képviselőjében Rák Gergőnek és csapatának.

A nyár folyamán folyamatosan ellenőriztük a Gönyői-homokvidéken kihelyezett huszonnyolc búbosbankaodúnkat. A tavalyi rekord után nem gondoltuk volna, hogy idén még több bankaköltést, de huszonnégy sikeres fészekajlat és 124 fióka kirepülését regisztráltunk. Az átlagos fészekaljméret 5,16 volt, de találtunk kilencfiókás odúkat is. Az aszály miatt néhány fészkelés tönkrement, összesen tíz fióka pusztult el az odútelepen. A faj területhűségét jelzi, hogy több öreg madár a homokpusztán lett fiókaként gyűrűzve az elmúlt két évben, és ide is tértek vissza költetni. Öt B típusú odúnkban öt széncine-

Szanyi Gólyafesztivál (fotó: Juhász Kata)

geköltést észleltünk, és huszonnégy fióka repült ki sikeresen. Az idei évben sajnos nem volt nyaktekercs általi odúfoglalásunk. Köszönjük a helyi csoport Szentiváni Madárbarát Körének áldozatos munkáját, és mindenkinek, aki az idei szezonban részt vett a szakmai munkánkban.

Bodor Ádám és György Előd

KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI HELYI CSOPORT

A nyár folyamán megtartottuk a II. Naszályi Madarász-utánpótlás-tábor. Idén tizennyolc gyermeket fogadtunk, és egy hét alatt megpróbáltuk minél jobban megismertetni őket a természetvédelem és a madarak sokszínűségével. A táborozók madárgyűrűzésen, madármegfigyelésen, éjjeli lepkézésen és

Csoportkép – 2022. augusztus 13. (fotó: Németh Zoltán)

odúkészítésen is részt vehettek. A táborunk egyik különlegessége, hogy a munkába helyi, fiatal tábor szervezőket is bevonunk, így minden értelemben utánpótlást nevelünk. A táborral kezdetét vette a nyári-őszi szezon a Ferencmajori Madárvártán. Augusztusban a XXXII. Hopp Ferenc Madarásztáboré volt a főszerep, mely idén három hétig tartott, ezalatt több mint száz táborlakót fogadtunk, és hetvenhárom faj 3798 példányát gyűrűztük meg. Augusztus 13-án került bemutatásra a Ferencmajori Madárvárta harminc évét összefoglaló Vonuló madarak nyomában című könyv, amelyet közel százan ünnepeltünk együtt. A gyűrűzés azonban nem ért véget, a szakmai munka egészen november közepéig tart. A madárvárta működtetése mellett a nyár folyamán részt vettünk az Actio Riparia programban, megrendeztük az éves fehérgólya-látványgyűrűzést

Utánpótlástábor (fotó: Vig Eszter Aletta)

a megyében, folytattuk az élőhelykezeléseket és monitoring-munkákat. A programokat a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatósággal és a Száz Völgy Természetvédelmi Egyesülettel közösen valósítottuk meg.

Lippai Károly

SOPRONI HELYI CSOPORT

Rendszeresen veszünk részt közösségi rendezvényeken a Fertő–Hanság Nemzeti Park Igazgatóság munkatársaival. A rákosi vipera védelmére indult LIFE projekt keretében zajló együttműködés eredményeinek bemutatása mellett a ház körül és a kertben élő madarak védelmét mutatjuk be, illetve hosszú évek óta fut előadássorozatunk a TIT soproni szervezetével közös szervezésben. Legutóbb a KultPetőfi rendezvény keretében Petőfi Sándor költeményeiben szereplő madarakról szóló kvizzel fogadtuk az érdeklődő soproniakat a Liszt Ferenc Konferencia- és Kulturális Központban.

Mintegy negyven önkéntes segítő közreműködésével dolgozott idén ősszel a madárvárta Mekszikópusztán szeptember 11-ig, ahol végül 912 madarat jelöltünk meg. A súlyos aszály

KultPetőfi – szemben jobbra dr. Hadarics Tibor (fotók: Pellingier Attila)

Réti cankó gyűrűzése

miatt ezúttal rövid volt a szezon, ennek ellenére fajgazdag volt a fogás, többek között citrombillegető, tavi cankó, kis sirály és egy terekcankó is gyűrűt kapott. A színes gyűrűk mellett, az osztrák kollégákkal együttműködve, pajzsoscankók jeladózá- sában is közreműködtünk.

Pellingier Attila

TISZAVASVÁRI HELYI CSOPORT

2022. augusztus 27-én a Tiszatáj Közalapítvány és a helyi csoportunk gyurgyalagbúcsúztató napot tartott két helyszínen. Dél előtt a szorgalmatos régi homokbánya homokfalát tettük rendbe. Az önkéntesek egy rövid eligazítás után kezdtek neki a munkának, a cél a cserjék, kisebb fák eltávolítása volt, illetve a homokfal függőlegesre faragása, ráadásként pedig a bekötőúton eldobált szemetet is összeszedtük. A tizenhét önkéntesnek és a két munkagépnek köszönhetően a meleg idő ellenére jól haladt a munka, és látványos lett az eredmény, így tavasszal egy megújult partfal várja a gyurgyalagokat. Tíz órától Kesznyétenben, a Tiszatáj Látogatóközpontban is különböző programokkal várták az érdeklődőket;

Gyurgyalagnap – munka előtti eligazítás (fotók: Legány András)

Gyurgyalagnap – munka közben

íjászzal, népi játékokkal, valamint méhészeti kiállítással. Délután Zsiros Sándor tartott előadást a gyurgyalagokról, életükről és jelentőségéről a hazai faunában. Az előadás után Bodnár Mihály mutatta be a mintagazdaságot és vezette körbe az érdeklődőket a tanösvényen, ahol megfigyelhették a gyurgyalagok gyülekezését is.

Szabó Gitta

VAS MEGYEI HELYI CSOPORT

Július 12-én befejeztük az állandó ráfordítású gyűrűzés (CES) ideji programját a Tömördi Madárvártán, harminc faj 262 példányát gyűrűztük meg és tizennégy faj ötvenhat visszafogását rögzítettük. A három legnagyobb számban gyűrűzött madár a széncinege (68 pld.), a vörösbegy (41 pld.) és a barátposzáta (31 pld.) volt. A viszonylag sok fiatal madár befogása arra utal, hogy gyakori énekesmadaraink helyi állományai eredményes

Az MME Ifjúsági Tagozat országos találkozójának résztvevői a Tömördi Madárvártán (fotó: Gyurácz József)

fészkelési időszakot zártak 2022-ben. Ugyanezen a napon a Csányi Alapítvány természetismerti táborában részt vevő gyerekek is megismerkedhettek a madárvárta tevékenységével. Július 14–17. között Takács Árpád vezetésével helyi csoportunk szervezte meg az MME Ifjúsági Tagozatának országos találkozóját Kőszegen. Július 31-én huszonötödik alkalommal indítottuk el a Tömördi Madárvárta nyári-őszi Actio Hungarica madárgyűrűző programját. Augusztusban új partnert kerestünk a madárvárta működési területén lévő rétek természetvédelmi célú gondozására. A nemescsói Jurisich Mezőgazdasági Zrt. vállalta a gyepterületek kezelését, amelyet meg is valósítottunk augusztusban. Szeptemberben madárgyűrűzési bemutatóval fogadtunk óvodás és iskolás csoportokat Tömördön és Váton is. Az MME Madárbarát település pályázatán az ötszáz főnél kevesebb lakóval rendelkező települések kategóriájában két Vas megyei falu, Lócs és Halastó nyert, ezúton is gratulálunk nekik! A pályázatok mintaprojektjeinek megvalósítását helyi csoportunk is segíti. A nyár folyamán megfigyelőink az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársaival közösen nyomon követték a megye egyetlen hamvasréthéja- és darupárjának sikeres fészkelését, és szükség esetén megtették a védelmi intézkedéseket. Szeptember 20-án a fehér farkú lilebibe első Vas megyei előfordulását bizonyította Döbrösi Roland a Püspökmolnári-kavicsbányában. Ezúton is köszönet helyi csoportunk tagjainak és más önkénteseknek is a programok sikeres megvalósításáért!

Gyurácz József

IFJÚSÁGI TAGOZAT

Tagjaink majdnem folyamatosan jelen voltak az ország legtöbb madárgyűrűző állomásán, segítették a szakmai munkát, a madárvárták működését. Emellett felmérési, élőhelykezelési munkákat is végeztünk más szervezetekkel közösen. Idén is részt vettünk a Fehértói és a Naszályi Madarászatánptöltés-táborok szervezésében és lebonyolításában. Azonban a nyár legnagyobb programja számunkra a II. Ifjúsági Találkozó volt. Idén Kőszegen rendeztük meg tagjaink számára a háromnapos programot. A hétvége során megismerkedhettünk a Tömördi Madárvártával, túráztunk a Kőszegi-hegységben, szakmai előadásokat és bemutatókat hallgathattunk meg az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság és a Vas Megyei Helyi Csoport munkatársaiktól. Természetesen nem maradt el a metázás és a táborúzi körüli beszélgetés sem. Két tagtársunk, az MME Központi Irodájának munkatársaival közösen, szeptemberben a BirdLife 100 World Congress eseményén vett részt az angliai Cambridge-ben, ahol sok izgalmas program mellett az Ifjúsági

II. Ifjúsági Találkozó, 2022. Kőszeg (fotó: Takács Árpád)

Tanács (Youth Council) alapításában is részt vettek. Tagozatunk szeretettel várja minden tizenhat–harminc év közötti érdeklődő jelentkezését az ifi@mme.hu-ra.

Lippai Károly

KÉTÉLTŰ- ÉS HÜLLŐVÉDELMI SZAKOSZTÁLY

Az elmúlt években az MME Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztályának legmeghatározóbb programjává vált az iskolásoknak szervezett, immáron VIII. Herpetológiai Tábor azoknak a tiz-tizennyolc év közötti iskolásoknak, akik szeretik a nemszertem állatokat. Itt a gyerekek herpetológus szakemberektől és a Herptáborból kinőtt egyetemi hallgatóktól ismerkedhetnek meg hazánk és távolabbi tájak kétéltű- és hüllőfajaival, életmódjával és természetvédelmi helyzetével. A munka a táborlakókat hat csapatba osztásával indult, élükön egy-egy rangidős csapatvezetővel. A táborban főként terepi programokat szerveztünk a szállás (Hiúzház, Királyrét, Börzsöny) környéki túrák során, de ezek mellett a táborvezetők külön-külön minden csapatnak foglalkozásokat tartottak különböző témákban (természetvédelem, viselkedésbiológia, természettudományi gyűjtemények, kétéltű- és hüllőfajismeret, év faja, rajzolás és festés). Nagy hangsúlyt fektettünk a kutatásalapú tanulásra, amely során egyes kérdésekre a táborozóknak kellett válaszokat találniuk saját megfigyeléseik és a rendelkezésükre bocsátott információk és könyvek alapján, de használhattak okoseszközöket is. A résztvevők megismerkedtek az Országos kétéltű- és hüllőtérképezés programmal és a Herptérkép applikációval. A tábor alatt szinte az összes, Börzsönyre jellemző kétéltű- és hüllőfajt megfigyelhettük. A leggyakoribb kétéltű a barna varangy és a gyepi béka volt, de láttunk foltos szalamandrát, erdei békát, továbbá a térségre kevésbé jellemző zöld varangy és vöröshasú unka egyedeket is sikerült felkutatnunk. Hüllők között a fúrge gyíkok és

Bíró Mór (lefelől) egy barnavarangy-észlelést rögzít az egyik éjszakai túrán (fotók: Mizsei Edvárd)

A Herptábor résztvevői 2022-ben

Dr. Babocsay Gergely (jobbra) az erdei sikló jellegzetességeit mutatja be a résztvevőknek

a fali gyíkok domináltak, de láttunk több erdei siklót, kékpetyyes lábatlangyikot és egy a kockás siklót is. A tábor résztvevői negyvenkilenc adatponttal gazdagították a Herptérkép adatbázisát. A terepi és csoportos foglalkozások mellett több előadást is meghallgathattak a táborozók a mérges állatokról, a rákosvipera-védelmi programról, a rákosi vipera rokonsági körébe tartozó más viperafajok és -alfajok élőhelyeiről és természetvédelmi helyzetéről. A tábor során a csapatok pontokat szerezhettek a közös foglalkozások során feltett nehezebb kérdések megválaszolásával, de pontok jártak az állattalálásban, rendrakásban és uzsonnakészítésben mutatott szorgalomért is. Emellett a csapatok összemérték ügyességüket rajzolásban is. A hét során gyűjtött pontokat végül egy egész délutános csapatversenyen használhatták tétként, ahol a tábor során szerzett ismeretüket teheték próbára a táborlakók. A VIII. Herptábor szakmai vezetői dr. Babocsay Gergely, dr. Horváth Gergely, dr. Mizsei Edvárd, Péntek Attila László, Rák Gergő, Scheuer Zsuzsanna, Sos Tibor, dr. Üveges Bálint és Wenner Bálint voltak.

Mizsei Edvárd

Egyesületünk főállású munkatársait a budapesti Központi Iroda koordinálja. Kollégáink jelentős része azonban nem itt, hanem országszerte elszórtan dolgozik. A fővárosban az ügyvezető igazgató, a természetvédelmi, a társadalmi kapcsolatokért felelős, a gazdasági és a helyi csoportok feladatait szervező osztályok kollégái tevékenykednek. Az MME szervezeti felépítéséről és a működésünket szabályozó dokumentumokról is tájékozódhat a honlapunkon (mme.hu > Kapcsolat).

KÖZPONTI IRODA

Soha nem látott társadalmi felzúdulást keltett az augusztus 4-én megjelent kormányrendelet, amely az energiahíányra hivatkozva szélesre tárja a kapukat valamennyi védett erdőnk ki-termelése előtt. A rendelet egyértelműen veszélyezteti hazánk legértékesebb erdeinek állapotát, és rendkívül súlyos élőhely-vesztést eredményezhet. Ezért az MME, a WWF Magyarország és más zöldszervezetek nyílt levelet írtak a miniszterelnöknek augusztus 10-én, amelyhez magánszemélyek és civil szervezetek is csatlakozhattak aláírásukkal. A társadalmi felháborodás mértékét jól mutatja, hogy a nyílt levelet több mint százezer magánszemély és mintegy háromszáznolcvan szervezet írta alá öt nap alatt, kérve Magyarország miniszterelnökét a rendelet visszavonására.

ÉRDEKES MADÁRMEGKERÜLÉSEK

szerkeszti: Karcza Zsolt és Lukács Katalin Odett

Az elmúlt időszakban a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amelyeket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők nevét technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közölt eredmények tájékoztató jellegűek, és a 2022. szeptember végéig beérkezett adatok alapján készültek.

A madárfajok sorrendje – szerkesztési okok miatt – nem mindenhol követi az aktuális rendszertani sorrendet. Az MME-honlap mme.hu > Tudástár > Magyarország madarai oldalán az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Amennyiben gyűrűs madarat, madártetemet, jelölőgyűrűt talál, fém- vagy színes gyűrűs madarat észlel, kérjük, értesítse a Madárgyűrűzési Központot a ringers@mme.hu e-mail-címen. Így a megkerülési adatok beépülhetnek a hazai madárgyűrűzési adatbankba, és a központ munkatársai a feldolgozás után elküldik Önnek a gyűrűzési és megkerülési adatokat egy válaszelevélben.

SARLÓS PARTFUTÓ

Spanyolországban, az Ebro-delta vidékén fényképeztek le egy magyar gyűrűs sarlós partfutót 2022. augusztus végén. Ez a harmadik hazai jelölésű példány, amely megkerült Spanyolországban. A madarat 2018. szeptember elején gyűrűzték Sárkeresztúr határában (Fejér megye, Koleszár Balázs). Az eset érdekessége, hogy ugyanezt a madarat már 2020. december végén is megfigyelték Mauritániában, az Atlanti-óceán partján.

A Magyarországon eddig meggyűrűzött közel ezer sarlós partfutó közül korábban tizenöt példány került meg külföldön: Ausztriában (3 példány), Franciaországban (2 pld.), Lengyelországban, Olaszországban (2 pld.), Spanyolországban (2 pld.), Svédországban, Ukrajnában (2 pld.) és az afrikai telelőterületeken, Mauritániában (2 pld.) és Gambiában.

Magyarországon. A madár a gyűrűzés helyén csak egy acélgyűrűt kapott, amelyet csak megfogást követően lehet leolvasni. Itthon e mellé egy teleszkóppal is leolvasható, színes zászlós gyűrűkombinációt is tettek rá, növelve ezzel az újabb megkerülés esélyét. Korábban Fehéroroszországban (2 pld.), Lengyelországban (32 pld.), Németországban (2 pld.), Olaszországban (3 pld.), Svédországban és Ukrajnában (2 pld.) gyűrűzött havasi partfutók kerültek meg Magyarországon.

Egy másik havasi partfutó megkerülési adata éppen Finnországból érkezett a Madárgyűrűzési Központba. Egy hazai gyűrűs példányt figyeltek meg a Botteni-öbölben (Ralf Ekqvist). Ezt a madarat első éves korában, az őszi vonulása során gyűrűzték 2021 szeptemberében a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, Hadarics Tibor), és idén augusztus 13-án fényképezték le az Åland-szigeteken. Ez az első magyar jelölésű havasi partfutó, amely megkerült Finnországon.

Fotó: Antonio M. Echavarrren

Fotók: Lukács Katalin Odett

A sarlós partfutó Szibéria tengerparti tundráin és szigeteken fészkel. Magyarországon rendszeres tavasi és őszi átvonuló, nyár közepétől október elejéig találkozhatunk vele szikes tavakon, vízpartokon, leeresztett halastavakon. Tavasszal a madarak zöme májusban vonul át hazánkon. A Kárpát-medencén átvonulók a telet Afrikában töltik.

HAVASI PARTFUTÓ

Egy Finnországban jelölt havasi partfutót fogtak vissza 2022. augusztus 14-én a Fertő–Hanság Nemzeti Parkban, a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, Lukács Katalin Odett). Az öreg tojó madarat két héttel korábban, július végén gyűrűzték a Turku közelében lévő Jurmo-szigeten. Ez az első finn gyűrűs havasi partfutó, amely megkerült

Fotó: Ralf Ekqvist

Az itthon ez idáig megjelölt 5157 havasi partfutó közül 232 példány került meg külföldön, a legtöbb a Kárpát-medencétől nyugatra, valamint északra fekvő területeken. Európán kívül két hazai gyűrűs példányt figyeltek meg, egyet Cipruson és egy példányt Algériában. Ez utóbbi madarat két egymást követő évben is megfigyelték a telelőterületén.

A havasi partfutó Magyarországon rendszeres átvonuló madárfaj. Hozzánk ősszel, elsősorban a Baltikum felől érkeznek, és Délnyugat-Európába, főleg a Földközi-tenger nyugati partvidékére, valamint az Atlanti-partvidékre vonulnak tovább. Tavasszal, a fészkelőhelyekre vonuló madarak észak-északkeleti irányban szelik át a kontinenst.

BILLEGETŐCANKÓ

Finnországban figyeltek meg magyar gyűrűs billegetőcankót még 2021 nyarán, de csak most érkeztek be az adatok a Madárgyűrűzési Központba. Az egyik madarat Vaasa tartományban (Riita Alapiha), míg a másikat Lappföldön észlelték (Marko Vainonpaa), mindkettő fészkelő példány volt. Ezeket a madarakat 2019. augusztus elején jelölték teleszkóppal leolvasható, színes zászlós gyűrűkkel a Fertő–Hanság Nemzeti Parkban, a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, Koleszár Balázs, Nagy Levente). Ezek az első magyar gyűrűs billegetőcankók, amelyek megkerültek Finnországban.

Magyarországon eddig 3148 billegetőcankót gyűrűzték, elsősorban a nyár végi, őszi vonulásuk során. Ezek közül korábban hét madár került meg külföldön, Ausztriában, Németországban (Bajorország), Litvániában, Olaszországban (3 pld.) és Szlovákiában. Itthon eddig öt külföldi gyűrűs példány került meg, egy cseh, három lengyel és egy orosz gyűrűs. Ez utóbbit fióka korában gyűrűzték 1991 nyarán a Kandalaksai-öböl partvidékén, és 1995. augusztusban fogták vissza a Szeged melletti Fehér-tavon.

Fotó: Marko Vainonpaa

A billegetőcankó szinte egész Euráziában elterjedt madárfaj. Magyarországon is rendszeres fészkelő, elsősorban a nagyobb folyók mentén, zátonyokon, szigeteken fordul elő. Hosszú távú vonuló, európai állománya Afrikában tölti a telet. Ősszel és tavasszal nagy számban vonulnak át a Kárpát-medencén. Az Észak-Európában fészkelő billegetőcankóknak és más partimadaroknak a Fertő szikesei kiemelkedően fontos pihenő- és táplálkozóterület.

DANKASIRÁLY

Egy magyar gyűrűs dankasirályt figyeltek meg 2022. szeptember közepén a Fekete-tenger partján, Bulgáriában, Burgasz közelében. A madarat az év elején, január 22-én gyűrűzték – a fémgyűrű mellé egy piros jelölőgyűrűt is kapott, ez alapján sikerült azonosítani – Vácon, a Duna-parton (Pest megye, Lukács Katalin Odett). Korábban, március közepén is sikerült megfigyelni Vácon ugyanezt a példányt, így feltételezhető, hogy az egész telet a Duna-kanyarban töltötte.

Nem ez az első eset, hogy Bulgáriában kerül meg magyar gyűrűs dankasirály, de az összes adathoz viszonyítva meglehetősen ritka. Az eddig Magyarországon meggyűrűzött közel hatvanezer dankasirály közül 2382 példány került meg külföldön, elsősorban a Kárpát-medencétől délnyugati, nyugati és északi irányban. Bulgáriában eddig összesen kilenc hazai gyűrűs példányt azonosítottak, nagy részüket (7 pld.) az 1970-es évek előtti időszakban ejtették el. 2015 telén Várna közelében figyeltek meg az első

Fotó: Karcza Zsolt

Fotó: Zbigniew Swiacki

hazai példányt, amely színes gyűrűt viselt. Ezt a madarat 2011 telén gyűrűzték a szegedi hulladéklerakóban. A most megfigyelt dankasirály a második olyan magyar gyűrűs példány, amelyet befogás nélkül azonosítottak Bulgáriában.

A hazai fészkelő dankasirályok rövid távú vonulók, a telet az állomány jelentős része a Földközi-tenger középső és nyugati partvidékén tölti, de nagy számban a Kárpát-medencén belül maradnak, különösen enyhe teleken. Az észak-európai dankasirályok nagy számban húzódnak délebbre Európa folyói, nagy tavai, tengerpartjai mentén. A most megfigyelt dankasirály is

nagy valószínűséggel egy északi fészkelő madár, amely ezt a telet nem a Dunakanyarban készül eltölteni, hanem a Fekete-tengernél vagy akár még délebbre.

FEHÉR GÓLYA

Litvániában fényképeztek le egy hazai jelölésű fehér gólyát június végén (*Gediminas Eigirdas*). A madarat fióka korában gyűrűzték három fészkestestvérével együtt 2021. júniusban Reszeken (Zala megye, *Varga Júlia*), és a kék színű, egyedi kódos gyűrűje alapján sikerült azonosítani. Ez az első magyar gyűrűs fehér gólya, amely megkerült a balti országból.

Magyarországon az elmúlt 114 évben több mint harmincezer fehér gólyát gyűrűzték, elsősorban fiókákat (1908–1932 között 10 597, 1951–2000 között 3832, 2001-től 16 905 példányt). Ennek köszönhetően nagyon sok, közel háromezer madár megkerülési adatai gyűlte össze a Madárgyűrűzési Központban. Ezek egy része igen messziről, nyolc-kilencezer kilométerről, Dél-Afrikából érkezett, amelyek közül a legizgalmasabb a madárgyűrűzés történetében az első ilyen távolsági adat 1909-ből. Európa, Afrika és a Közel-Kelet számos országában kerültek meg hazai jelölésű fehér gólyák, de most először fordult elő, hogy balti országból érkezett hír egy példányról. A hazai gyűrűzésű fehér gólyák közül ennél északabbi területről még nem érkezett megkerülési adat.

A fehér gólyát nem kell bemutatni, mindenki ismeri, a hazai táj jellegzetes madara. Hosszú távú vonuló, a telet Afrikában tölti, de nem minden madár választja Dél-Afrikát, jelentős számban telelnek például Csád, Szudán területén is. A fiatal madarak nagy része az első években nem tér vissza Európába, nagy területeken kóborol. Egyes, elsősorban emberi be-

Fotó: Eigirdas Gediminas

hatást ért (pl. mentett, nevelt fiatal példányok vagy sérülésből felépült) madarak, amelyek nem tudnak nyár végi csapatokhoz csapódni, itt maradhatnak télire. A most megfigyelt madárról nem tudjuk, hogy a kirepülést követően merre vándorolt, és hogyan került ilyen messze a Kárpát-medencétől. Bizunk benne, hogy megfigyelik még a jövőben.

KANALASGÉM

Több alkalommal is megfigyelték a jelenleg ismert legidősebb hazai gyűrűs kanalasgém 2022. szeptemberben Tömörkény, illetve Szeged határában (Csongrád-Csanád megye, *Pigniczki Csaba*, *Mészáros Csaba*). Ezt a madarat tizenhét évvel korábban, 2004-ben gyűrűzték fiókaként a Tömörkény melletti Csaj-tó egyik nádszigetének gémtelepén (Csongrád-Csanád megye, *Halmos Gergő*). Azóta hatvannyolc alkalommal sikerült

Fotó: Pigniczki Csaba

megfigyelni és azonosítani itthon és külföldön. A hazai megfigyelések elsősorban Csongrád-Csanád megyében történtek, a legtöbb alkalommal a Csaj-tavon és környékén. Két alkalommal Horvátországban (Kopácsi-rét), két alkalommal Olaszországban (Ancona és Foggia megye) és hat alkalommal Tunéziában, a Boughrara-öböl környékén került szem elé a madár.

A hazai fészkelő kanalasgémek a telet jellemzően a Földközi-tenger középső medencéjének partvidékén töltik. A legjelentősebb telelőterület a Gábeszi-öböl. Az állomány egy kis hányada a Szaharán túli területekre is eljut, míg egyes fiatal madarak a Kárpát-medencében kísérelnek meg áttelelni. A kanalasgémek az ivarérettségüket általában négyéves korukban érik el. A fiatal madarak jelentős része az első években nem tér vissza a Kárpát-medencébe, hanem a mediterrán térségben marad.

PARLAGI SAS

Egy magyar gyűrűs parlagi sast találtak legyengülve Északkelet-Olaszországban, nem messze a szlovén határtól 2022. június közepén. A madár állatorvosi kezelést is kapott, de ennek ellenére később elpusztult. Ez az első Olaszországban megkerült magyar gyűrűs parlagi sas. A madarat fióka korában gyűrűzték 2021. júniusban Apaj határában (Pest megye, *Árvay Márton*).

Az itthon eddig megjelölt 2348 parlagi sas közül kilencven példány került meg külföldön, a leggyakrabban a szomszédos országokban. A Kárpát-medencén kívül korábban Bulgáriában, Csehországban (4 pld.), Finnországban, Görögországban (11 pld.), Hollandiában (2 pld.), Lengyelországban és Törökországban kerültek meg hazai jelölésű példányok.

A parlagi sas az eurázsiai füves puszták madara, így elterjedésének nyugati határa a Kárpát-medencébe esik. Az öreg madarak egész évben a költőhelyük környékén maradnak. A fiatalok kóborlásba kezdenek, egy részük a Balkán-félszigeten, Kis-Ázsiában vagy Észak-Afrikában telel.

PUSZTAI ÖLYV

2022. július végén egy hazai gyűrűs, legyengült pusztai ölyvet találtak az Északnyugati-Kárpátok lengyel oldalán. Ez az első hazai jelölésű pusztai ölyv, amely megkerült Lengyelországban. A madarat másfél hónappal korábban, június közepén fióka korában gyűrűzték Békéssámson határában (Békés megye, *Balogh Gábor*). Magyarországon eddig százhusz pusztai ölyvet gyűrűzték, nagy részüket fióka korban, fészkekben. Ezek közül korábban négy példány került meg külföldön, Albániában, Görögországban (Kréta), Romániában (Erdély) és Ukrajnában (Bukovina).

A pusztai ölyv Eurázsia füves pusztáin él, európai elterjedésének nyugati határa az Alföldön van. Első hazai fészkelését 1992-ben észlelték a Hortobágyon, azóta kisszámú, de rendszeres fészkelő. Nyáron és ősszel a hazai állomány mellé érkeznek kóborló példányok is. Télen délkeleti irányba vonulnak, de egyes madarak áttelelhetnek a fészkelőterületük környékén.

MACSKABAGOLY

Egy hazai jelölésű macskabagoly gyűrűjét találták meg 2022. június végén Csehország északi részén. A madár valószínűleg jóval korábban elpusztult, a tetem már nem volt meg. Ez az első magyar gyűrűs macskabagoly, amely Csehországban került meg. A madarat még 2013-ban gyűrűzték fióka korában Abauzsántó mellett (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, *Firmánszky Gábor*).

Magyarországon eddig 3300 macskabagolyt gyűrűzték, a legtöbbet fiókaként. Ezek közül korábban kettő került meg külföldön, egy Olaszországban (1928-ban, amit egy évvel korábban jelöltek Kétútköz határában), valamint egy Szlovákiában, a hazai gyűrűzési helyétől mindössze tíz kilométerre. Itthon eddig egy Szerbiában (Vajdaság) jelölt és egy Csehországban gyűrűzött példány került kézre.

A macskabagoly Európa nagy részén és Északnyugat-Afrikában (az Atlasz hegységet követve) költ. Fészkelőhelyén állandó madár, de a fiatal példányok nagyobb távolságra is elkóborolhatnak.

BARKÓSCINEGE

Színesgyűrű-kombinációval ellátott barkóscinegét figyeltek meg 2022. július végén a Velencei-tónál (Fejér megye, *Godzsa Anikó*). A madár azonosítása a fémgűrű és a három színes gyűrű elhelyezkedési kombinációja (pozíciója) alapján történt. Ezt a példányt fiókaként 2019-ben gyűrűzték a Hortobágyi-halastavaknál (Hajdú-Bihar megye, *Lendvai Ádám Zoltán*). A jelölési módszert egy helyi viselkedésökológiai kutatásban alkal-

Fotó: Godzsa Anikó

mazzák, hogy a fészkelő párokat évről évre azonosítani tudják a területen (Debreceni Egyetem, Evolúciós Állattani Tanszék). Ez az első színesgyűrű-kombinációs barkóscinege, amelyet a vizsgálati területtől nagy távolságban is észleltek (186 km). A faj Közép-Ázsiában és Európában, követve a nagy kiterjedésű nádasokat, szigetszerűen fordul elő. Költőhelyén állandó, de keményebb teleken délebbre húzódik.

CSILPCSALPFÜZIKE

Dél-Franciaországban, a Hyères-szigeten fogtak vissza egy magyar gyűrűs csilpcsalpfüzikét 2022. április elején. A fajnak ez az első hazai jelölésű példánya, amely megkerült Francia-

országban. A madarat 2021. október végén gyűrűzték Kevermesen (Békés megye, *Bozó László*).

Magyarországon közel 132 ezer csilpcsalpfüzikét gyűrűzték eddig. Ezek közül harminchárom példány került meg külföldön, jellemzően hazántól északi, déli és délkeleti irányban. A most visszafogott madár nyugati irányban a legtávolabbi hazai jelölésű csilpcsalpfüzike, amely megkerült. Európán kívül Egyiptomban, Izraelben (6 pld.) és Törökországban kerültek meg hazai gyűrűs példányok. A csilpcsalpfüzike szinte egész Európában és Ázsia nagy részén elterjedt. Rövid távú vonuló, a Földközi-tenger partvidékére vonul, de egyes példányai enyhébb teleken át is telelhetnek.

ÉNEKES NÁDIPOSZÁTÁ

Egy magyar gyűrűs énekes nádiposztát fogtak vissza 2022. július közepén Szlovákiában, Ipolykér mellett (Nagykürtösi járás, *Dusan Kerestúr*). A madarat két héttel korábban gyűrűzték Patakon (Nógrád megye, *Karcza Zsolt*), a két helyszín között mindössze huszonnégy kilométer a távolság. Ez az első magyar gyűrűs példány, amely megkerült Szlovákiában.

Magyarországon eddig közel 63 ezer énekes nádiposztát gyűrűzték, amelyek közül tizenhárom példány került meg külföldön. A Kárpát-medencén kívül Belgiumban, Csehországban (2 pld.), Dániában, Lengyelországban, Németországban (2 pld.), Európán kívül pedig Izraelben és Kenyában (3 pld.) kerültek meg magyar gyűrűs énekes nádiposztátok. A faj a legkülönbözőbb vizes élőhelyek szegélyeiben fészkel. Hosszú távú vonuló, későn, legtöbbször májusban érkezik, és a nyár végével már el is vonul délkelet-afrikai telelőhelyére.

FÜLEMÜLE

Egy szlovák gyűrűs fülemülét fogtak vissza 2022. augusztus elején Isaszeg határában (Pest megye, *Csontos Csaba*). Ez az első szlovák gyűrűs fülemüle, amely megkerült Magyarországon. A madarat előző év augusztus végén gyűrűzték Vilke közelében (Losonci járás, *Dusan Kerestúr*). Korábban egy Szlovéniában és egy Tunéziában gyűrűzött fülemüle került meg Magyarországon. Az itthon eddig megjelölt közel 32 ezer fülemüle közül eddig tíz példány került meg külföldön: Ausztriában, Görögországban, Horvátországban, Olaszországban (2 pld.), Szerbiában, Szlovákiában és az afrikai kontinensen Líbiában és Tunéziában. A fülemüle az üde ártereken, bokrosokban, nagyobb parkokban fészkel. Hosszú távú vonuló, a telet Afrikában, a Szaharától délre fekvő területeken tölti.

SÜVÖLTŐ

Az Északnyugati-Kárpátok lengyel részén találtak meg egy magyar gyűrűs süvöltőt 2022. június végén. A madár épületnek repült, és elpusztult. Ez a második Lengyelországban megkerült hazai gyűrűs süvöltő. A madarat 2019. november elsején gyűrűzték Sopron határában (Győr-Moson-Sopron megye, *Marton István*). Magyarországon eddig közel 23 ezer süvöltőt gyűrűzték. Ezek közül tizenkilenc példány került meg külföldön, a legtöbb a közép-európai térségben. A legtávolabbi adatok Finnországból, Norvégiából és Nyugat-Oroszországból (5 pld.) érkeztek. A süvöltő Eurázsia fenyőöveiben szinte mindenhol költ. Magyarországon rendkívül ritka fészkelő, de telente gyakori vendég, elsősorban a környező hegyvidékekről és Északkelet-Európából érkeznek hozzáuk.

ÉRDEKES MADÁRFÉSZKELÉSEK

szerkeszti: Haraszthy László

BALKÁNI GERLE ELHAGYOTT FÉSZKÉBEN KÖLTŐ SZÜRKE LÉGYKAPÓ

2022. május végén egy szürkelégykapó-pár kezdett fészket építeni Garán, egy májusban még balkáni gerle által lakott, teraszon levő madárkalitka tetejére épült fészkeben. Az emeleti terasz falára rögzített kalitka körülbelül hatméteres magasságban helyezkedett el, ennek tetejére rakta fészket a balkáni gerle,

Fotók: Vogl István

le, majd azt követően a szürkelégykapó-pár is. A légykapópár a gerlefiókák kirepülése után alig két héttel vette birtokba a gerlek fészket, melyben június 5-én már négytojásos fészkeljatek találtunk. A fiókákat a szülőmadarak június végén sikeresen kireptették.

Vogl István és Tamás Ádám

BALKÁNI GERLE FÉSZKELÉSE FEHÉRGÓLYA-FÉSZKEMAGASÍTÓN

2022. május 25-én Kiskörén járva a főutcán, a centrumhoz közel az egyik beton villanyoszlopon üres, fehér gólyák biztonságosabb fészkeléséhez kihelyezett magasítót láttam. Közelebb érve azonban kiderült, hogy az mégsem üres, ugyanis egy

Fotó: Misik Tamás

balkánigerle-pár pont ezt találta ideális otthonnak, amint azt a szokásos csekély mennyiségű fészkekanyagán, pont a rács közepén kótló egyik madár jelenléte igazolta is. A hely előnye a tágas helykinálat és a szárazföldi ragadozóktól védelem lehetett a gerlek számára. Kérdés, hogy a nyári viharok vagy az arra járó fészkekragadozó madarak nem tettek-e kárt a nyitott helyen lévő fészkekajban.

Misik Tamás

CSÓKA FÉSZKELÉSE SEREGÉLYODÚBAN

A dinnyési Madárdal tanösvényen villanyoszlopra szerelt nagyobb méretű vércseládákban 2019 óta fészkelnek csókák. Néhány év alatt hatpáros kolónia alakult ki. Érdekes látvány, amikor hangos csacsogással költési időn kívül is visszalátogatnak a ládáikhoz. A párok ilyenkor is jól elkülönülnek egymástól.

Első alkalommal 2022. március 5-én figyelte meg Ernő fiam, hogy egy új csókapár nézeget be a már húsz évvel korábban az oszlopra 5-6 méter magasan kihelyezett seregélyodúba. Fejér megyei tapasztalataink szerint a bankaodúnak nevezett, 14x14 cm-es alapterületű, 5 cm-es röpnylású odúban szinte csak seregély költ, ezért az ilyen odúkat 6 cm-es röpnylásúra fúrtuk át. Ezt az oszlopra szerelt odút azonban egy zöld küllő alakította át már 2012-ben, és költési időn kívül rendszeresen éjszakázott is benne. Az ovális röpnylás így 7-8 cm-es lett. Az azóta eltelt tíz évben rendszerint széncinege költött benne, most viszont elfoglalta egy csókapár. Az áprilisi ellenőrzés alkalmával három tojás volt az odúban minden behordott fészkekanyag nélkül, még egy apró gallyacskát sem tettek a rendkívül szűk helyre. Május 19-én, amikor a fiókákat jelöltük, a közeli ládákból négyötöt fiókát találtunk. Ebben a kicsi odúban kettő tollasodó fióka lapult, teljesen kitöltve az odú alját. Május végére minden gond nélkül ki is repültek.

Fenyvesi László

ERDEI FÜLESBAGOLY KÖLTÉSE ROMTANYÁBAN LÉVŐ DOLMÁNYOSVARJÚ-FÉSZKÉBEN

2022. június 2-án a Felső-kiskunsági-pusztákon mesterséges szalakótaodúk ellenőrzése közben benéztünk Külső-Szűnyogpusztára is, ahol több D odú is található. Eközben átnéztük a már sok éve nem üzemelő, elhagyatottan omladozó hodályokat is. Bent egy kuvikodú van felszerelve, amelyet nemrégiben méhek foglaltak el. Jobban körülnézve vettük észre, hogy az egyik tetőgerenda tövében lévő gallyfészkekben – amelyet minden bizonnyal dolmányos varjú épített – egy erdei fülesbagoly áll mozdulatlanul. A gallyak között halványan lehetett látni azt is, hogy fiókák is vannak a fészkekben, de a számukat lenről nem lehetett megállapítani. Az erdei fülesbagoly elsősorban fán fészkelő varjak, szarkák, esetleg ragadozó madarak gallyfészkekben költ. Épületen vagy épületben viszonylag ritkán

Fotók: Karcza Zsolt

fészkel, még akkor is, ha azok zavartalanok vagy használaton kívüliek. Június 22-én Lendvai Csaba ugyanott egy fiatal madarat figyelt meg az épületben, amely valószínűleg az általunk talált fészkekből repülhetett ki.

Karcza Zsolt

FÜLESKUVIK KÖLTÉSE VÉRCSELÁDÁBAN

2021. július 26-án az egyik majsi vércseláda ellenőrzésekor egy barnás foltot vettem észre a láda egyik sarkában az ellenőrző tükrön keresztül. Hosszas távcsővezés során sem sikerült

Fotók: László Csaba

rájönnöm, hogy mi az, míg végül a „folt”, amely valójában két fiókáját melengető füleskuvik volt, megmozdult, és a másik sarokba húzódott.

László Csaba

HÁZI ROZSDAFARKÚ AJTÓ MELLETTI VIRÁGCSERÉPBEN

Nagymaroson a családi házunk verandáján, az egyik csüngő növényünk cserepébe 2022 júliusának első napjaiban

Fotók: Török Tamás

házirozsdafarkú-pár épített fészket. Július 6-án már három tojás volt a fészkekben. Megjelenésünkkor a tojó elhagyta a fészket, és a közeli szőlőlugasról csettegetve fejezte ki nemtetszését. A fészket rejtő növény az erkélyajtótól két méter távolságban van. Évek óta rendszeresen költenek házi rozsdafarkúak a ház valamelyik zugában, de ennyire közeli, ennyire zavart helyen még soha nem fészkeltek.

Török Tamás

HOLLÓ SIKERES KÖLTÉSE KISSZÁLLÁSON

2022. március elején bejelentés érkezett a kisszállási Sallai István Általános Iskolából, hogy az iskola udvarán levő feketefenyők egyikén feltehetően egy hollópár fészkel. Mivel az iskola a település központjában helyezkedik el, másnap ellenőriztük az iskolaudvar fáit. A helyszín megtekintésekor beigazolódtott, hogy az egyik feketefenyő-matuzsálemen valóban egy hollópár költ. A fészkek a fa csúcsában, egy törzselágazásban helyezkedtek el, emiatt fotózása igen nehezen volt kivitelezhető. A tanárok elmondása szerint már 2021-ben is ugyanebben a

Fotók: Tamás Ádám

fészkekben költött sikeresen a holló, akkor négy fióka repült ki. A hollópár a gyerekzsivajtól hangos iskolaudvaron is sikeresen tudott fészkelni. Április végén a költési siker ellenőrzésekor ismét négy, anyányi fiókát észleltünk a fészkekben és a mellette levő ágakon. Az öreg madarak erőteljesen riasztottak közeledtünkre. A fészket drónnal is próbáltuk dokumentálni, de a sűrű ágak miatt ez a kísérlet kudarcot vallott. Észak-Bácska térségében a hollónak korábban nem volt ismert belterületi költése, ám helyi és országos állományának növekedését figyelembe véve a jövőben további urbanizálódott párok megtelepedése várható.

Tamás Ádám

ÖRVÖS GALAMB FÉSZKELÉSE VASBETON ÁTHIDALÓN

Budapest belvárosban, kirívóan sivar területen, a Kazinczy utca 21. szám alatti Magyar Elektrotechnikai Múzeum teherautó-bejárata feletti vasbeton áthidalón költött örvös galamb. A konkrét helyszín kimondottan zavart, nem ritka a teher- és

Fotó: Szűcs László Lajos

személyautók forgalma, irányítása, az ehhez tartozó fény és hanghatásokkal egyetemben. A tokosodó fiókákat etető mádról készítettem fényképeket, de miután nem kísértem naponta figyelemmel a fejleményeket, a kirepülésről nincs információ, de feltételezem, hogy sikerülhetett.

Szűcs László Lajos

ÖRVÖS GALAMBOK FÉSZKELÉSE ÉPÜLETEN

2022 májusában a pécsi dohánygyár egyik dolgozója madármentéshez kért tőlünk segítséget. A dohánygyár egyik épületének ablakában ugyanis madárfészket találtak két fiókával, és nem tudták, mitévők legyenek. A megküldött fotó alapján hamar kiderült, hogy örvös galambokról van szó. Az ablak-szegletben épített fészkekben a fiókák már kitollasodtak, kirepülésükig még nyolc-tíz nap lehetett hátra. Mivel jelenlétük a megtalálók riadalmán kívül más problémát nem okozott, a madármentés elmaradt. Az eset viszont újabb bizonyíték az örvös galambok épületen történő fészkelésére.

Bank László

SZALAKÓTAFÉSZKELÉS NÁDAS SZÉLÉBEN

Kedves jázsági barátommal, Varga Józseffel elszánt és eltökélt madarászok, megfigyelők és fotósok vagyunk. 2020 tavaszán észrevettük, hogy egy körülbelül ötvenhektáros vízfelület nádas partja mentén szalakóta mozog. Barátom, aki minden lehetőséget igyekszik megragadni a madárlóhelyek bővítésére, felvetette, hogy helyezünk ki a nádas szélébe egy

Fotók: Szűcs László Lajos

szalakótaodút, hátha sikerül megtelepíteni ezeket a színpompás madarakat. Bár nem tűnt természetes közegüknek az élőhely, legnagyobb meglepetésünkre elfoglalták a ládát, és abban költöttek is. 2022-ben ismét sikeresen költöttek a vízben álló ládában. Sőt, ez évben két pár is harcolt a költési lehetőségért. A tojó valószínűleg gyakorlatlan lehetett, mert a tojásokat egyenként, részben az odú tetején, részben a lecsökkent vízszint miatt a földön, az odú alatt rakta le, amelyeket madárbarát külföldi fotós kollégáink egy kivételével azonnal becsempésztek az odúba. Egy esetben ugyanis egy szarka gyorsabb volt náluk, és elvitte a tojást. Ebből az emberi segítséggel létrejött fészkekből mégis sikeresen kirepült három fióka!

Szűcs László Lajos

FERDE KERÍTÉSOZLOPBAN KÖLTŐ SZÉNCINEGE

Balf határában, egy kiskertes részen fiókacsipogásra lettem figyelmes, amely egy ferde kerítésoszlopból jött, nem sokkal később meg is jelent az egyik széncinegeszülő táplálékkal a csőrében. Sajnos belefotózni nem tudtam az oszlopba.

Győrig Előd

Fotó: Győrig Előd

TENGELIC KÖLTÉSE A FÚZFŐI HULLADÉKÉGETŐ IRODÁI ELŐTT

2022. május elején a telep irodái elé kihelyezett nagy, cserepes tujabokron tengelicfészket találtunk, amelyben négy fióka nevelkedett. Sajnos ez a fészkekből egy viharos napon leesett, és a fiókák elpusztultak. A tengelicék nem adták fel a helyet, és

Fotó: Homoki Sándor

Fotó: Penics János

ezt követően a közeli tiszafán építették meg újabb fészkeiket. Itt már nem kutattunk a fiókák után, így csak valószínűsítjük, hogy sikeres volt a költés.

Június végén, július elején az első költés helyén a tujában újraindult a fészkeépítés, serényen hordták a fészkeanyagot, de sajnos az örömről nem tartott sokáig, mivel július 6-án a fészket a földön találtuk, egy ép és egy összetört tojás volt a tujá alatt. Egy fekete macskában sejtjük a tettest, a közeli hulladékkezelőnél és a környék létesítményeinél van belőlük több is. A tengelicék kirtartottak a területen, valószínűleg a közeli üzemi épület előtti fák, bokrok is volt költés.

Szelle Ernő

TYÚKTOLLBÓL ÉPÜLT TÖVISSZÚRÓGÉBICS-FÉSZEK

2022. május 31-én Karancslapujtón, a Fektőn gébicsfészkek felkutatását végeztem a már előzőleg megfigyelt párok revírjeiben. Kiterjedt lucernás dűlővel határos, másfél hektáros telepített nemesnyáras szegletében csigolyafűzveszős folt közepében találtam egy fészket. A magányos galagonyaszálalon öt tojásos kottlott a tojó 1,2 méter magasan (előző évben is ezen a galagonyán volt a fészke ugyanebben a magasságban). Feltűnt, hogy a fészke oldalából több helyen is tyúktoll kandikált ki. Június 6-án távolabbról nézve ellenőriztem, de a tojó nem ülte a fészket, amelyben csupán egy lyukas oldalú tojást találtam. A fészket levettem a helyéről, és megfordítottam a kezemben, ekkor vettem észre, hogy az szinte teljes egészében barna tyúk pehelytollaiból épült. Hazavittem, és tüzetes vizsgálatnak vettem alá.

A pereme erősebb száraz növényi szálakból készült, koszorú alakban fogta össze a fészket, valószínűleg vízlepergető funkciója is volt. A vázát hosszabb szálú, száraz növényi szálak alkották, ami a fűzfavessző kosár fonására emlékeztetett.

Fotók: Rozgonyi Sándor

A pehelytollakat mesterien illesztette össze a madár, a nagyobb tollakat merevítőnek felhasználva, hogy azok masszív építményt alkossanak. Zöldmohát nem épített bele, a csészét viszont a szokásos finom gyökerekkel bélelte. A fészke anyagában végül 414 darab pehelytollat találtam. Ezek olyan jól illeszkedtek egymásba, hogy amikor szálanként húzogattam ki azokat, a fészke mindvégig stabil állapotú maradt. Lehet, hogy ezeket a barna tyúktollakat még márciusban én helyeztem ki egy kupacban, ötven méterre a gébicsfészektől, amivel az őzapópár fészkeépítését akartam megkönnyíteni, de valószínűleg elkéstem vele, mert abban az időszakban érintetlenül maradtak a tollak.

2003 májusában és júliusában már találtam két olyan töviszúrógébics-fészket – negyven méterre egymástól –, melyek ugyancsak tyúk pehelytollából – 391 és 204 darabból – épültek.

Rozgonyi Sándor

FÖLDI ÜREG FALÁBAN KÖLTŐ VÖRÖS VÉRCSEK

Az Ócsa környéki gazdák többsége zöldségtermesztéssel foglalkozik, amelyhez rengeteg víz kell. Ahol mélyen van a rétegvíz, ott akár hat méter mély gödröket kell kimarkolni a földből, hogy a nagy dízelszivattyúk fölszippanthassák az öntözéshez szükséges vizet. Több mint kétszáz ilyen kút van ebben a térségben. Az élővilág hamar benépesítette az így keletkezett életteret. Vannak gödrök, melyeket évek óta nem használnak, ezekben rókák és borzok tanyáznak. Az általam évek óta megfigyelt gödrök falában gyurgyalagok, seregélyek, verebek mellett kuvikcsalád és vörösvércse-pár költ. Utóbbi egy kalapnyi

Fotók: Balogh István

üregben. A piros, U66-os gyűrűt viselő tojó már harmadszor nevelt itt fiókákat. A róluk készített videófilmem, tudomásom szerint, Magyarországon elsőként dokumentálja a vörös vércse rendhagyó költését. Két család életét a kottlástól egészen a fiatal madarak első vadászataig örökítettem meg. A villámgyors röptű madarak tevékenységét az emberi szem számára a nyolcszoros lassítás teszi igazán élvezetessé. Schmidt Andrásnak köszönhetően tudom, hogy a tojót 2014-ben harmadik éves madárként Bérces János gyűrűzte. A film az aláírásban látható néven fellelhető YouTube-csatornámon látható.

Balogh István, Oxigén Produkció

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK

szerkeszti: Hadarics Tibor

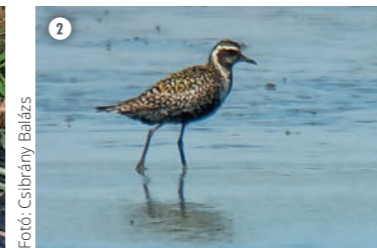
A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2022 júliusának, augusztusának és szeptemberének legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért az előfordulások pontos időpontjait nem közöljük.

JÚLIUS

A már ismert fészkelőhelyeken (Debrecen, Szeged, Hódmezővásárhely) kívül a hónap legelején Baján észlelték egy havasi sarlósfecskét (Tamás Á.), ugyanezen a napon a Dunavecse határában lévő Nagy-szék mellett pedig egy zöld gyurgyalagot láttak (Pigniczki Cs. és társai). Július második hetében a mórhalmi bivalyrezervátum területén egy nászruhás, de pontosan meg nem határozott pettyeslilét – *Pluvialis fulva* vagy *P. dominica* – (Setét A.), a Tömörkény melletti Dong-érnél pedig egy világos színváltozatú törpesast fényképeztek. Ugyanezen a héten előbb Kisújszállás (Simay G.), majd Karcag határában (Szelőczei I.) láttak egy világos színváltozatú törpesast; Budapesten, a Margit-sziget keleti oldalán pedig egy északnak repülő, világos színváltozatú ékfarkú halfarkast került szem elé (Hegedűs D.). A hónap közepén a balatonfenyvesi szabadstrandon egy öreg (Barkóczi A.), Balatonmáriafürdőnél pedig két kenti csértlé megfigyeltek (Szelőczei I.; Bárdos I.). Július harmadik hetében Debrecen közelében egy világos színváltozatú törpesast (Magyar Zs.), Siófokon (Balatonszéplak) egy pontosan meg nem határozott fiatal halfarkast (valószínűleg ékfarkú halfarkast) (Horváth L.), a tiszafüredi Tisza-hídnál pedig egy törpesast láttak (Emri T.). Ugyancsak a harmadik héten a Békés és Mezőberény között elterülő rizsföldeken öt törpevízicsibét észlelték (Veszélinov O. és mások) 1, és ezeket a madarakat (vagy egy részüket) egészen a hónap végéig lehetett itt hallani, illetve megfigyelni (Szél A.; Soós T. és társai; Schmidt A.; Hegyesi A.; Bobák M.). Szintén július harmadik hetében látták először (Ch. Weinrich) azt az öreg feketeszárnyú székicsért, amely aztán a hónap végéig még többször szem elé került a fertőújlaki Borsodi-dűlőben (M. Grunwell és mások). Július negyedik hetében a Szegedi-fertőn egy öreg ázsiai pettyeslilét (Kókai K. és társai) 2, a Pátkai-víztárolón (D. Bastaja) és a Soponyai-halastavakon egy-egy öreg vándorpartfutót (Kurfis I.; Lengyel A.) 3, Gárdonyinál a Velencei-tavon egy világos színváltozatú, öreg ékfarkú halfarkast láttak (Fodor A.). A hónap utolsó hetében a Balatonon többfelé mutatkoztak kenti csérek: Siófokon több alkalommal láttak három vagy négy példányt (Lengyel A.; Péntek I.; Kovács N., Forintos V.) 4, de kétszer hat madár is vadászott együtt (Monoki Á.; Horváth L.), és valószínűleg ezek közül jelent meg Balatonvilágosnál is négy példány (Péntek I.), de Fonyódon (Beck A., Ilycsin L.) 5 és a badacsonyi kikötőben is láttak egyet-egyét (Emri T.). Július végén Nyárlőrinc mellett egy öreg tojó vörösfejű gébicset (N. Tipsrisukond, Vass T.; Szelőczei I. és társai) 6, Szobnál a Dunán egy világos színváltozatú ékfarkú halfarkast (Selmeczi Kovács Á.), a Csárdaszállás határában elterülő rizsföldeken pedig egy törpevízicsibét láttak (Schmidt A.) 7. Július utolsó napján egy kirepült fiókákat vezető törpekuvirkpárt figyeltek meg a Kőszegi-hegységben, az Írótt-kő közelében (Somogyi G.) 8.

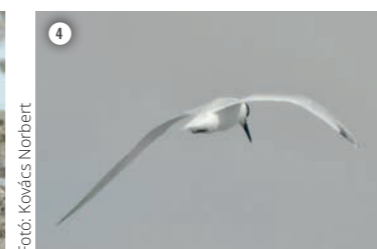
Fotó: Schmidt András

Fotó: Csibrányi Balázs

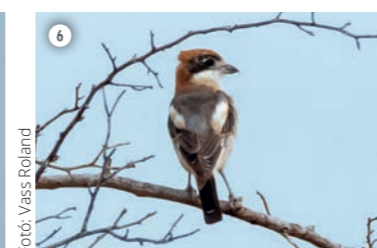
Fotó: Kurfis Ilona

Fotó: Kovács Norbert

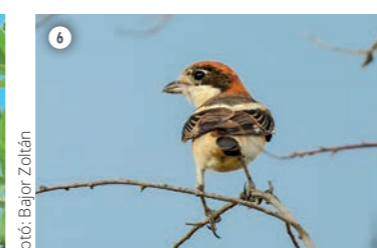
Fotó: Ilycsin László

Fotó: Vass Roland

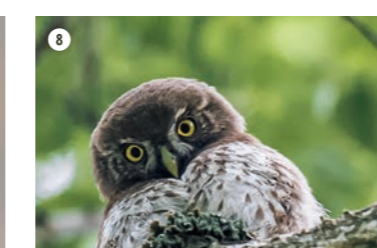
Fotó: Szelőczei István

Fotó: Bajor Zoltán

Fotó: Ilycsin László

Fotó: Somogyi Gergely

Fotó: Bobák Maximilián

Fotó: Somogyi Gergely

AUGUSZTUS

A hónap elején néhányszor még észlelték a júliusban már többször látott törpevízicsibéket a Békés és Mezőberény közötti rizsföldeken (Nyúl M. és társai; Mohácsi G.; Szelőczei I.), továbbá egész augusztus folyamán szinte mindennap látták a július végén felbukkant vörösfejű gébicset Nyárlőrinc határában (Nyúl M. és társai; Bajor Z. és mások). Augusztus első hetében Balatonmádinál megfigyeltek egy ékfarkú halfarkast (Kisari Sz.), a fertőújlaki Borsodi-dűlőben pedig egy fiatal citrombillegetőt fogtak és gyűrűztek (György E. és társai) 9. Ugyancsak egy fiatal citrombillegető került befogásra és jelölésre a Dinnyési-fertőn a második héten (Fenyvesi L. és társai). A hónap közepén a Fertő nyugati részén (Rákosi-öböl) egy öreg (Mogyorósi S., Udvardy F.), a fertőújlaki élőhelyrekonstrukció felett pedig három kenti csértlé észlelték (Hadarics T.). A hónap harmadik hetében a tiszalipári Nagy-tónál egy tojó citrombillegetőt (Barkóczi A.); Balatonfenyvesen egy sötét, átszíneződő ékfarkú halfarkast (Gál Sz. és társai); Szigligeten egy (Ampovics Zs.), a tihanyi révnél három (Szelőczei I.), a balatonfenyvesi Csalogány strandon négy kenti csértlé (Németh F.); Berettyóújfalun határában (Andaháza) pedig egy fiatal vándorpartfutót figyeltek meg (Simay G. és társai). Ugyancsak augusztus harmadik hetében egy fiatal kis gezét fogtak és gyűrűztek a szegedi Fehér-tavon (Mórocz A. és társai) 10 – ennek a kelet-európai és közép-ázsiai, Indiában telelő fajnak ez a második bizonyított előfordulása Magyarországon. A hónap utolsó hetében a Nagyiváni-pusztán egy öreg törpevízicsibét (Borza S.) 11; a hajdúszoboszlói Angyalháza-pusztán egy szikipacsirtát (Szilágyi A. és társai) 12; a tömörkényi Csaj-tavon egy öreg terekcankót (Barkóczi A. és mások); a fertőújlaki Borsodi-dűlőben egy öreg, téli tollazatú feketeszárnyú székicsért (J. Mach és társai; Hadarics T. és mások) 13; a naszályi Ferencmajori-halastavakon egy Bonaparte-partfutót (Lippai K., Vig E.); Balatonvilágos felett egy világos színváltozatú (Vasuta G.), Apácatorna felett pedig egy sötét színváltozatú törpesast láttak (Bruckner A.). Ugyancsak az utolsó héten egy öreg terekcankót fogtak és gyűrűztek a fertőújlaki Borsodi-dűlőben (Bátyk G. és társai) 14. Augusztus utolsó hetében a Balatonon több helyen is láttak ékfarkú halfarkasokat: Balatonszemesen egy sötét és egy világos színváltozatú példányt (Fodor A.), Zamárdiban (Kisari G.), Siófokon (Főnyedi E.; Szatmári J.) és a tihanyi révnél (Horváth Cs.) egy-egy madarat, Balatonfenyvesen pedig változó számú, de akár négy (három átszíneződő és egy öreg) példányt is (Gál Sz. és társai), sőt a balatonfenyvesi Csalogány strandon olyan is előfordult, hogy három ékfarkú halfarkas 15 mellett egy öreg nyíl-farkú halfarkast is megfigyeltek (Németh F. és társai) 16. Augusztus végén egy berki nádiposztát fogtak és gyűrűztek a Nógrád megyei Patakon (Lukács K. O. és társai) 17 – ennek az északkelet-európai és közép-ázsiai elterjedésű, Indiában telelő fajnak ez a hatodik előfordulása Magyarországon.

Fotó: György Előd

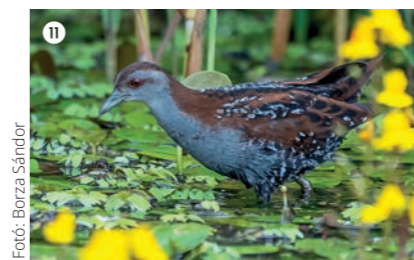
Fotó: Lippai Károly

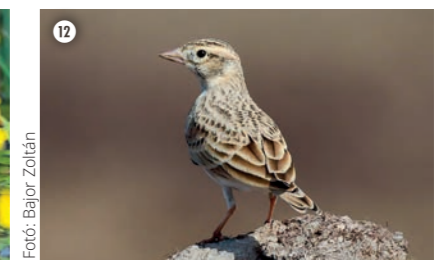
Fotó: Tokody Béla

Fotó: Lippai Károly

Fotó: Borza Sándor

Fotó: Bajor Zoltán

Fotó: Szilágyi Attila

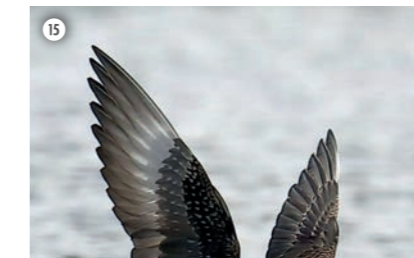
Fotó: Hadarics Tibor

Fotó: Hadarics Tibor

Fotó: Németh Ferenc

Fotó: Németh Ferenc

Fotó: Németh Ferenc

Fotó: Németh Ferenc

Fotó: Lukács Katalin Odett

A fertőújlaki Borsodi-dűlőben a hónap első harmadában még nap mint nap szem elé került az ott már augusztusban is megfigyelt feketeszárnyú székicsér (Hadarics T. és mások). Szeptember folyamán a Balaton nyugati részén rendszeresen meg lehetett figyelni ékfarkú halfarkasokat: Balatonfenyvesen (a móló környékén és a Csalogány strandon) többször mutatkozott egy-három példány, de a hó elején egy alkalommal négy fiatal, a második héten pedig két fiatal és egy öreg is láttak (Gál Sz. és mások) 18; a hó elején Balatongyörökön először három (Havasi M.; Bruckner A.) 19, majd öt példány került szem elé (Gál Sz. és társai); a hónap második hetében Balatonberényinél (Hadarics T.), Keszthelyen (Havasi M.) 20 és Balatonmáriafürdőnél is feltűnt egy-egy fiatal madár 21; szeptember második felében pedig Balatonfenyvesen (Beck A., Ilycsin L.; Nehézy L., Németh F.; Bobák M.; Gál Sz.) kívül Keszthelyen (Pitó A., Fejes É.; Kern R.; Havasi M., Tóth Zs.) és Balatonmáriafürdőnél (Balaskó Zs.; Beck A., Ilycsin L.) is többször láttak egy-egy fiatal, sőt Balatonszemesen kettőt is (Bruckner A.). Szeptember második hetében Berettyóújfalu határában (Andaháza) egy öreg dolmányos sirályt (Simay G.), Halásztelek mellett a Dunán egy sötét színváltozatú ékfarkú halfarkast (Zsoldos Cs.), a Balmazújváros határában lévő Fecske-réten egy fiatal vándorpartfutót (Szilágyi A.), Budapesten, az Óbudai-sziget mellett egy fiatal ékfarkú halfarkast láttak (Berényi Zs. és mások). Ugyancsak szeptember második hetében egy öreg, nászruhás fecskesirály bukkant fel a Dunakanyarban (Selmeczi Kovács Á. és mások) 22, a madarat néhány napig a folyó nagymarosi szakaszán lehetett látni, de egy alkalommal Vác mellett (Égető-sziget) is feltűnt (Schwartz V.); egy másik, szintén nászruhás fecskesirály a geszti Begécsi-víztárolón került szem elé (Kaczkó Á.), ez a példány egy hétig tartózkodott a területen (Tógye J.), közben egy alkalommal a Biharugrai-halastavakon is látták (Kaczkó Á.) – ennek a magas északon költő, tengerekhez kötődő, gyönyörű sirályfajnak ez a kilencedik és tizedik előfordulása Magyarországon. Szintén szeptember második hetében először Kelet-Budapest, Sashalom (Tóth V.), majd fél óra múlva a déli része (Csepel-Háros) felett láttak és fényképeztek egy fakó keselyűt (Ócsag A.) 23, és másnap a Zala megyei Kiszécsé felett is szem elé került egy átrepülő példány (Havasi M.). A hónap harmadik hetében a debreceni regionális hulladéklerakó területén egy öreg dolmányos sirályt figyeltek meg (Papp G. és mások) 24, amelyet a hónap végéig többször láttak a környéken: például Ebes közelében (Fábián P. I., Csapó B.) vagy a déli ipari park területén (Veszelinov O.; Hercz T.-né; Nagy M.), de valószínűleg ezt a madarat észlelték később a Hajdúszoboszlói-halastavon is (Zöld B. M.). Szeptember harmadik hetében a Pátkai-víztárolón egy vándorpartfutót (Laposa D.), a debreceni köztemetőnél egy öreg hím kis héját (Tar I.), a Vas megyei Püspökmolnári mellett lévő egyik bányatavon pedig egy fehérfarkú lilebíbicet figyeltek meg (Döbrösi R.) 25 – a fehérfarkú lilebíbicnek ez a tizenötödik előfordulása Magyarországon. A hónap utolsó harmadában egy fiatal rózsás flamingó került szem elé Győr-Moson-Sopron megyében, a Pér és Töltéstava közötti halastavakon (Váczai M. és mások) 26, a madár néhány nap ott-tartózkodás után átment a Ravazdi-halastóra (Bruckner A.) 27. Szeptember utolsó hetében egy vándorfűzikét fogtak és gyűrűztek a Hortobágyi-halastavon (Lukács M. és társai) 28.

Köszönet illeti a madarak megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsá tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Gál Szabolcs, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak. Amennyiben érdeklődik a ritka madarak hazai előfordulásai iránt, csatlakozzon az MME Ritkaságvadász Szakosztályához (e-mail: ritkamadarak@mme.hu).

2022. tél

CSIPOGÓ

Harakályrejtélyek 4.

Nézd meg, hol találkozhatasz harkályainkkal!

Az erdő sokkal több, mint fák csoportja: izgalmas és szövevényes világ, amelynek rengeteg, egymással kapcsolatban álló lakója van.

Egy igazi erdőben a rengeteg különböző növény kesze-kusza, szedett-vedett, vadóc rendetlenségben él, amivel hihetetlen sok búvó- és táplálkozóhelyet kínál mindenféle méretű és formájú állatnak.

Pillants bele a holtfák nyüzsgő és izgalmas világába!

Játssz velünk nyomozókat!

Vegyél részt te is a nyereményjátékban: küldd el megfejtésedet!

Lapozz hátra!

Zöld küllős
nyeremények az MME Boltból

Előző számunk nyertese: Debreczeni Dóra, 8 év

KLÜH-KLÜH-KLÜ-
KLÜ-KLÜ

Erdőszegély
hiánya

Kevés fafaj,
egydős fák

Holtfák
hiánya

Változatos
erdőszegély

A föld alatt is sokan
tevékenykednek

A fák és a
gombák élete
szorosan
összefügg

Ritka állatfajok,
csúcsragadozók is
megjelennek

Az emberi tevékenység nyomai sok helyen és formában fellelhetők: erdészeti utak, kerítésmaradványok, szemét, kivágott fák.

Hasonlítsd össze!

A fiatal, egyidős fákból álló, ember által sokat zavart erdőben csak kevés állat talál búvóhelyet és táplálékot. Egy ilyen erdő a harkályféléket sem tudja eltartani: a fák nem elég vastagok az odúkészítéshez és nem elég idősek ahhoz, hogy sok rovar lakja őket.

Az érintetlen, zavartalan, változatos életkorú fákból álló erdő nyüzsgő az élettől, mert élőhelyek és táplálékforrások sokaságát kínálja. Itt az összes hazai harkályfélénk megtalálható.

Miért fontos a holtfa az erdőben?

A puha, korhadó faanyagba sok rovar rakja le petéit.

A rések, repedések, üregek búvóhelyként szolgálnak.

A korhadó, holt faanyag élővilága rendkívül változatos.

A holt faanyagot lebontók milliói teszik hasznosíthatóvá az élő növények számára.

A harkályfélék, így a zöld küllők is vésik, faragják a korhadó fákat. Amellett, hogy táplálékhoz jutnak, ezzel elősegítik a faanyag lebomlását is.

Számold meg, hány harkályt találsz a fenti erdőben!

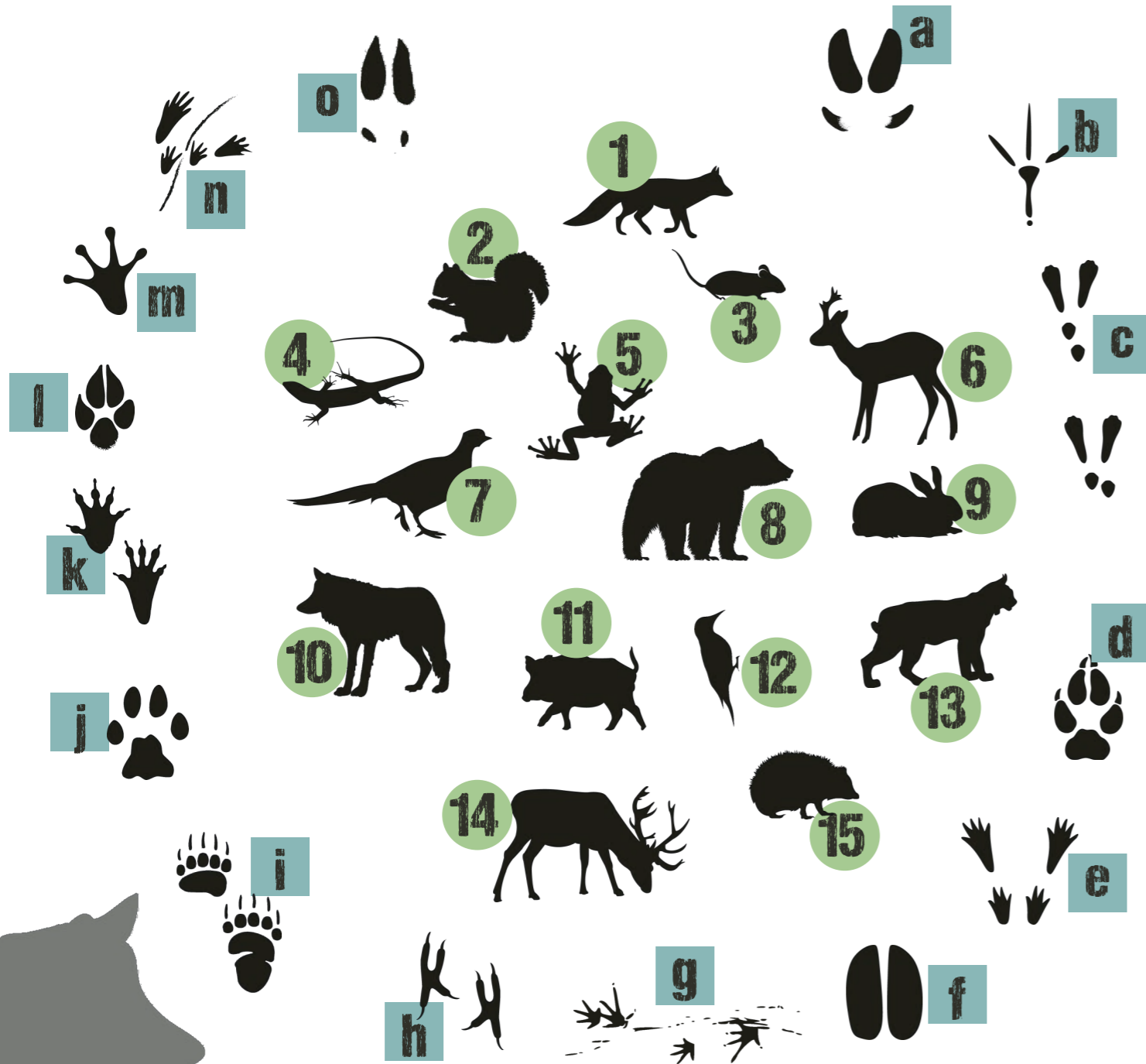
Nyomozós játék

14 éves korig

Fejtsd meg, melyik nyom kihez tartozik!

Párosítsd a betűket a számokhoz!

Alaposan figyeld meg
a nyomok minden
részletét!

Megoldásodat ide küldheted:
csipogo@mme.hu,
határidő: 2022. december 28.

A megfejtés beküldői hozzájárulnak
nevük és életkoruk közléséhez.

Szerkesztés,
illusztráció:
Talpalatnyi Vadon
Természetmegőrzési
Alapítvány

Saját logós távcsőcsalád az MME bolt kínálatában

MME Haris

Érdeklí a madarak világa, és egy könnyű, jól használható távcsövet keres? A Haris belépő szintű távcső tökéletes társ a madármegfigyeléssel és természetjárással ismerkedőknek. (8x42 és 10x42 modellek)

MME Tűzok

Éles és kontrasztos kép, széles látómező és strapabíró külső. A remek ár-érték arányú Tűzok távcsövek kiváló eszközök minden madárbarátnak. (8x42 és 10x42 modellek)

MME Vércse

A természet szerelmeseként egy kompromisszummentes képminőséget nyújtó és bármilyen időjárási körülmény közepette tökéletesen működő kézi távcsövet keres? A Vércse ED-lencsei élethű színeket és tökéletes képminőséget biztosítanak, hogy minden apró részletet kiválóan láthassunk. (8x42 és 10x42 modellek)

Az MME távcsövek időjárásálló vázzal rendelkeznek, lencsevédő kupakkal, nyakpánttal és tokkal érkeznek a csomagban.

MME Bíbic teleszkópok

Állítható nagyítású spektívjeink tökéletesek a távolban megbújó partimadarak vagy épp a pusztában vadászó ragadozók megfigyeléséhez. A kategóriához képest kompakt méretnek és kis súlynak hála egy egész napos madarászturnára is magunkkal vihetjük a terepen is megfelelő védelmet nyújtó tokban.

Folyamatosan bővülő távcsőkínálatunkért
látogass el webáruházunkba!

mmebolt.hu/madarmegfigyeles
06-20-969-7778

ATC/STC
KALANDOK
VÁRJÁK

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK